

משנה מסכת ברכות

מסכת ברכות פרק ראשון

משנה א

א מאמתי קורין את שמע בערבין,
משעה שבני אדם נכנסין לוכל פיתן
בלילי שבתות דברי ר' מאיר.
וחכמים אומ' משעה שהכהנים זכאין
לוכל יתרומתן. סימן לדבר צאת
הכוכבים, ²אע"פ שאין ראייה לדבר, זכר
לדבר, וחצים מחזיקים ברמחים מעלות
השחר ³עד צאת הכוכבים.

מאמתי קורין את שמע בערבין?
משעה שהכהנים נכנסים לאכל בתרומתן,
עד סוף האשמרת הראשונה.
דברי רבי אליעזר.
וחכמים אומרים:
עד חצות.
רבן גמליאל אומר:
עד שיעלה עמוד השחר.
ב מעשה שבאו בניו מבית המשתה;
אמרו לו: "לא קרינו את שמע."
אמר להם:
"אם לא עלה עמוד השחר,
מתרין אתם לקרות".
ג ולא זו בלבד⁵,
אלא כל שאמרו חכמים "עד חצות",
מצותן עד שיעלה עמוד השחר.
ד הקטר חלבים ואברים, [ואכילת פסחים]⁶,
מצותן עד שיעלה עמוד השחר;
ה כל הנאכלים ליום אחד,
מצותן עד שיעלה עמוד השחר.
ו⁷ אם כן, למה אמרו חכמים "עד חצות"?
אלא להרחיק את האדם מן העבירה.

(ברכות א, א) מעיד: "אנן תנינן אכילת פסחים, אית
דלא תני אכילת פסחים".
⁷ ו' ב' פר' אין כאן משנה חדשה, ולכן בפר' יש
בפרק זה 10 משניות, ואילו בקאופמן יש 11
משניות. בדרך כלל יש התאמה בין קאופמן ופר'
במספור המשניות, ואין התאמה בינם ובין קמ'
בעניין זה

¹ תרומתן | ד בתרומתן א בתרומה.
² אע"פ | ד א ואף על פי.
³ עד | א ועד.
⁴ מתרין | כך גם נוסח פר' קמ'. בדפוסים:
"חייבין"
⁵ בלבד | כך נוסח הסופר, הנקדן, פר', וקמ'.
מגיה מאוחר הוסיף: "אמרו".
⁶ נאכילת פסחים | מילים אלו נמצאות בנוסח
הסופר, פר', וקמ'. אך הנקדן לא ניקדן וייתכן
שאף העביר עליהן קו למחיקה. התלמוד הירושלמי

א² ר' שמעון או' פעמים שאדם קורא אותה שתי פעמים בלילה, אחת יעד שלא [עלה] עמוד השחר, ואחת משעלה עמוד השחר, ונמצא³ יוצא ידי חובתו של יום ושל לילה.

א³ ר' או' ארבע משמרות בלילה. העונה אחת מעשרים וארבעה משעה, והעת אחת מעשרים וארבעה בעונה, והרגע אחת מעשרים וארבעה בעת. ר' נתן או' שלש משמרות⁴ יהי⁵ בלילה, שנ' ראש האשמורת התיכונה, אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה.

משנה ב

ז מאמתי קורין את שמע בשחרים?
משכירו בין תכלת ללבן;
רבי אליעזר אומר: בין תכלת לכתרן,
עד הגז החמה.
רבי יהושע אומר:
עד שלש שעות,
שכן דרך בני מלכין לעמד בשלוש שעות.
הקורא מכן ואילך⁷ לא הפסיד,
כאדם שהוא קורא בתורה.

ב² מצותה עם הנץ החמה, כדי שיהא סומך⁶ לה תפל', ונמצא מתפלל ביום. אמ' ר' יהודה פעם אחת הייתי מהלך אחר ר' עקיבא ואחר ר' אלעזר בן עזריה, והגיע זמן קרית שמע, כמדומה אני שנתיאשו מלקרות,¹⁰ אלא שהיו עסוקין בצרכי צבור. קריתי ושניתי, ואחר כך התחילו הן, וכבר נראית¹¹ חמה על ראשי ההרים.

משנה ג

ח בית שמי אומרים:
בערב כל אדם¹² יטו ויקרו,
ובבקר יעמדו, שנאמר: (דברים ו, ז)
"בשכבך¹³ ובקומך".
בית הלל אומרים:
כל אדם¹⁴ קורין כדרךך, שנאמר: (דברים ו, ז)
"ובלכתך בדרךך".
אם כן, למה נאמר "בשכבך ובקומך"?

¹⁰ אלא שהיו עסוקין | ד אלא שעסוקין א מפני שהן עסוקין.
¹¹ חמה | א החמה.
¹² אדם | המילים "כל אדם" נמצאות בנוסח הנקדן, בפר', ובקמ' אך חסרות בנוסח הסופר.
¹³ בשכבך | פר' "ובשכבך" כבתנ"ך, קמ' כלפנינו.
¹⁴ אדם | הסופר כתב "אדן" והנקדן תיקן ל"אדם".
הצורה "אדן" נובעת מסיומת "ן" במקום "ם" בלשון חכמים, ומופיעה גם בכתבי יד של התוספתא. בהמשך הש"ס הנקדן התרגל לצורה זו של הסופר, והפסיק לתקנה. פר' קמ': "אדם"

¹ עד שלא [עלה] | ב תלוי בין השורות. ד קודם שתעלה.
² ונמצא | א נמצא.
³ יוצא | א יוצא בה.
⁴ הוי | ד א חסר.
⁵ הלילה | ד א בלילה.
⁶ ראש | א לראש.
⁷ ואילך | הסופר כתב "והלך" כבפר', הנקדן תיקן ל "ואילך" כבקמ'. אין מדובר בשינוי נוסח אלא בסגנון כתיבה.
⁸ לה תפל' | ד גאולה לתפלה א גאולה לתפילה.
⁹ כמדומה | א וא' כמדומה.

אֵלָא, בְּשַׁעָה שְׁדָרְךָ בְּנִי אֲדָם שׁוֹכְבִים,
וּבְשַׁעָה שְׁדָרְךָ בְּנִי אֲדָם עוֹמְדִין.

החתנים וכל העסוקין במצות פטורין מקרית שמע² וזמן התפלה, שנ' בשבתך בביתך, פרט³ לעסוקים במצות, ובלכתך בדרך, פרט⁴ לחתנים.

ט אָמַר רַבִּי טְרָפוֹן:

אֲנִי הֵייתִי כָּא בְּדָרְךָ,
וְהָיִיתִי לְקָרוֹת, כְּדַבְרֵי בֵּית שְׁמִי,
וְסִכְנִיתִי בְּעֶצְמִי מִפְּנֵי הַלְסָטִים.
אָמְרוּ לוֹ:

כְּדִי הֵייתָ לְחֹב בְּעֶצְמְךָ,
שֶׁעָבַרְתָּ עַל דְּבָרֵי בֵּית הַלֵּל.

ד מעשה בר' ישמעאל ור' אלעזר בן עזריה שהיו שרויין במקום אחד, והיה ר' ישמעאל מוטה ור' אלעזר בן עזריה זקוף.⁵ הגיע זמן קרית שמע, נזקף ר' ישמעאל⁶ והטה ר' אלעזר בן עזריה. אמ' לו ר' ישמעאל, מה זה אלעזר. אמ' לו, ישמעאל אחי,⁷ לאחד או' לו⁸ מפני מה זקנך מגודל, והוא או' להם⁹ ויהיה כנגד המשחיתים, אני שהייתי זקוף הטיתי, ואת שהייתה מוטה נזקפתה. אמ' לו אתה היטיתה לקיים¹⁰ דברי בית שמאי, ואני נזקפתי לקיים¹¹ [דברי] בית הלל. דבר אחר שלא יראו התלמידים¹² ויעשו קבע הלכה כדברך.

משנה ד

י בַּשַּׁחַר מִכְרַךְ שְׁתֵּים לִפְנֵיהֶם וְאַחַת לְאַחֲרֵיהֶם,
וּבְעֶרְבֹב¹⁴ שְׁתֵּים לִפְנֵיהֶם וְשְׁתֵּים לְאַחֲרֵיהֶם,
אַחַת אֶרְכָּה, וְאַחַת קְצָרָה.
מְקוֹם שֶׁאָמְרוּ לְהָאֲרִיךְ, אֵינּוּ¹⁵ רָשִׁי לְקַצֵּר;
לְקַצֵּר, אֵינּוּ רָשִׁי לְהָאֲרִיךְ.
לְחֹתֶם, אֵינּוּ רָשִׁי שֶׁלֹּא לְחֹתֶם;
וְשֶׁלֹּא לְחֹתֶם, אֵינּוּ רָשִׁי לְחֹתֶם.

ה למה אמרו אחת קצרה. מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר,¹⁶ ולקצר אינו רשאי להאריך, לחתום אינו רשאי שלא לחתום,¹⁷ ולא לחתום אינו רשאי לחתום,¹⁸ לשוח אינו

¹¹ דברי | ד א כדברי.

¹² [דברי] | כ"ה ד. א כדברי.

¹³ ויעשו... כדברך | ד ויקבעו כדברך הלכה

לדורות א ויעשו קבע כדברך.

¹⁴ וְקָצַרְב | פ' קמ' נוסף: מברך

¹⁵ אֵינּוּ | כך מנוקד תמיד גם בקאופמן וגם בפר'.

מילה זו היא קיצור של שתי מילים: "אין הוא".

¹⁶ לקצר | א ולקצר.

¹⁷ לא | ד שלא א ושלא.

¹⁸ לשוח... לפתוח | ד א לפתוח... לשוח.

¹ בְּנִי | סופר: "שבני". פ' קמ' כנקדן. וכן בסמוך.

² וזמן התפלה | א חסר. ד וזמן התפלה וזמן התפילין.

³ לעסוקים במצות | א לעסוקין במצות ד לחתנים.

⁴ לחתנים | ד לעסוקין במצות.

⁵ הגיע | ד א והגיע.

⁶ והטה ר'... | א והיה ר'... מוטה.

⁷ לאחד או' לו | ד א אומרין לאחר.

⁸ מפני מה | א למה.

⁹ והוא או' | ד א אמר.

¹⁰ יהיה | א חסר.

רשאי שלא לשוח, ו'ושלא לשוח אינו רשאי לשוח, לפתוח בברוך אינו רשאי שלא לפתוח בברוך, ושלא לפתוח בברוך אינו רשאי לפתוח בברוך.

א' אלו² [בברכות] שמקצין בהן, ³המברך על הפירות, ועל המצות, ברכת הזימון, וברכה אחרונה⁴ שבברכת המזון. ⁵ואלו ברכות⁶ שמארכין בהן, ברכות תעניות, וברכות של ראש השנה, וברכות של יום הכיפורים.

ב' מברכות של אדם ניכר אם בור הוא, ⁸אם תלמיד חכם הוא.

ג' אלו ברכות שאין חותמין בהן. ¹⁰המברך על הפירות, ועל המצות, ¹¹וברכת הזימון, וברכה אחרונה שבברכת המזון. ר' יוסה הגלילי היה חותם בברכה אחרונה שבברכת המזון ומאריך בה.

ד' אילו ברכות¹² ששוחין בהן, ברכה ראשונה תחילה וסוף, ¹³מודים תחילה וסוף. ¹⁴השח על כל ברכה מלמדין אותו שלא ישחה.

ה' אילו ברכות¹⁵ שפותחין בהן בברוך. ¹⁶[כל הברכות כלן¹⁷ פותחין בברוך] חוץ מברכה הסמוכה¹⁸ לשמע וברכה הסמוכה לברכה אחרת, שאין ¹⁹פותחין בהן בברוך,

ו' ²⁰ואין עונין עם המברך. ר' יהודה היה עונה עם המברך ק' ק' ו' וברוך וגו'. כל אילו²¹ היה קורא ר' יהודה עם המברך.

משנה ה

יא מזכירין יציאת מצרים בלילות.

אמר רבי אלעזר בן עזריה:

הרי אני כבן שבעים שנה,

ולא נכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות,

עד שדרךשה בן זומה, שגאמר: ^(דברים סו, ג)

"למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים,

כל ימי חייך",

"ימי חייך" הימים,

י' מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמ' ר' לעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ²²ולא זכיתי שאשמע שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנ' למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך הימים, כל ימי חייך ²³להלילות. וחכמים או' ימי חייך העולם הזה, ²⁴כל ימי חייך להביא ²⁵לימות המשיח. אמ' להם בן ²⁶זומא וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, ²⁷והלא כבר נאמ' לכן הנה ימים ²⁸[באים] נאם ה' ²⁹ולא יאמר עוד חי ה'

1 ו'ושלא | ד שלא. רשאי שלא א רשאי להאריך

שלא (ונמחק המוסגר בנקודות).

2 [בברכות] | כ"ה ד א וגליון ב.

3 המברך | א מברך.

4 שבברכת המזון | א שבקריית שמע.

5 ואלו | ד אלו א אילו.

6 שמארכין בהן ברכות | א שמארכין בהם ברכת.

7 מברכות | ד מברכו' א מברכותיו.

8 אם תלמיד | א ואם תלמיד.

9 בהן | ד בה א בהן בברוך.

10 המברך | א חסר.

11 וברכת | ד א בברכת.

12 ששוחין... שפותחין | ד א שפותחין... ששוחין.

13 מודים | ד א ובמודים.

14 השח על כל ברכה | ד א והשוחה בכל ברכה

וברכה.

15 שפותחין | א שפותח.

16 כל וכו' | השלמתי ע"פ ד.

17 פותחין | א פותח בהם.

18 לשמע | א לקריית שמע.

19 פותחין בהן | א פותח בהם.

20 ואין | א אין.

21 היה קורא ר' יהודה | ד א היה רבי יהודה אומר.

22 ולא | א לא.

23 הלילות | ד א אלו דברי בן זומ'.

24 כל | ב כל להביא, ונמחק ע"י נקודות.

25 לימות | א את ימות.

26 זומא | ד א לחכמים.

27 והלא כבר נאמ' | ד א הרי היא (א הוא) אומר.

28 [באים] | כ"ה ד א.

29 ולא | א לא.

"כל ימי חייד" תלילות.

וחקמים אומרים:

"ימי חייד" העולם¹ הזה,

"כל ימי חייד"² להביא את ימות המשיח.

אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי
אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע
בית ישראל מארץ צפון. אמרו לו³ לא שתעקר
יציאת מצרים⁴ ממקומה, אלא שתהא⁵ יציאת
מצרים מוסף על מלכיות, מלכיות עיקר
ויציאת⁷ מצרים טפילה.

2' כיוצא בו לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל וגו', לא שיעקר שם יעקב ממנו, אלא⁸ שיהא
יעקב מוסף על ישראל, ישראל עיקר ויעקב טפילה.

יא כיוצא בו אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתבוננו. אל תזכרו ראשונות אילו של מלכיות,
וקדמוניות אל תתבוננו אלו של מצרים, הנני עושה חדשה עתה⁹ תצמח זו מלחמת¹⁰ גוג¹¹ ומגוג
(של גוג). משלו משל למה הדבר דומה, לאחד¹² שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו,
והיה מספר¹³ והולך¹⁴ מעשה הזאב. וחזר ופגע בו ארי וניצל¹⁵ מידו, שכח מעשה הזאב והיה
מספר¹⁶ במעשה הארי. ואחר כך¹⁷ פגע בו נחש¹⁸ וניצל²⁰ מידו, שכח מעשה שניהם והיה מספר²¹
והולך מעשה²² הנחש. אף כך ישראל, צרות האחרונות משכחות את הראשונות.

יב ²³כיוצא²⁴ בהן, לא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם. כתחלה הרי²⁵ את אב
²⁶לארם, ²⁷ועכשיו הרי²⁸ את אב²⁹ לכל העולם³⁰ כולו, שני' כי אב המון גוים נתתיו.

יג כיוצא בו, שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה. כתחלה הרי היא שרי על עמה,
עכשיו הרי היא שרה³¹ על כל באי עולם שני' כי שרה שמה.

יד אע"פ שחזר וקרא את אברהם אברם, אינו לגנאי אלא לשבח. ליהושע הושע, אינו לגנאי אלא
לשבח. הוא אברם עד שלא נידבר עמו, והוא³² אברהם משנידבר עמו. הוא הושע עד שלא
נכנס לגדולה, והוא³³ יהושע משנכנס לגדולה. משה משה, אברהם אברהם, יעקב יעקב, שמואל
שמואל,³⁴ כולן לשון³⁵ חיבה, לשון זירוז. הן עד שלא נידבר עמהן, והן הן משנידבר עמהן,
הן עד שלא נכנסו לגדולה, והן הן משנכנסו לגדולה.

1 העולם | סופר: "בעולם". פר' קמ' כנקדן.

2 חייד | כך נוסח הסופר, הנקדן, פר' וקמ'. מגיה

מאוחר הוסיף: "העולם הבא".

3 לא שתעקר | א שלא תיעקר.

4 ממקומה | ד ממקומו א מהם.

5 יציאת | א חסר.

6 ויציאת | א חסר.

7 מצרים | א ומצרים.

8 שיהא | א חסר. ד שתהא שם.

9 תצמח | ד א הלא תדעה (א תדעה).

10 גוג ומגוג | א חסר.

11 ומגוג של גוג | ד חסר.

12 שהיה... בדרך ופגע | א שפגע.

13 והולך | ד א חסר.

14 מעשה | א במעשה.

15 מידו | ד א הימנו.

16 במעשה | ד א מעשה.

17 אחר כך | ד חסר. א חזר.

18 פגע | ד א ופגע.

19 וניצל | ד א ונוצל.

20 מידו | ד הימנו.

21 והולך | ד א חסר.

22 הנחש | ד א נחש.

23 כיוצא... כיוצא | ד א הי"ג לפני הי"ב.

24 בהן | ד א בו.

25 את | ד א אתה.

26 לארם | ד לכל אדם א על ארם.

27 עכשיו | ד ולבסוף א ועכשיו.

28 את | ד א אתה.

29 לכל | א לכל באי.

30 כולו | ד א חסר.

31 על כל באי עולם | ד לכל האומות העולם א על

אומות העולם.

32 אברהם | ד א אברם.

33 יהושע | ד א הושע.

34 כולן | ד כלן. א חסר.

35 חיבה לשון | א חיבה ולשון.

טו כיוצא בו, ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון. וכי מה ראה הכת' להחזיר לה שם הראשון, לפי שנ' כי על אפי ועל חמתי היתה לי ³העיר, יכול אף עכשיו הרי היא באף ובחמה, ת"ל ההר חמד אלהים לשבתו, הרי היא בחמדה ובתאוה, מלמד שכיפר לה חורבנה. ומניין שאין השכינה חוזרת לתוכה עד שתעשה הר, ⁴שנ' ויהי בשלם סוכו, מצינו כשהוא שלם ⁵קרויה הר, הא אין השכינה חוזרת לתוכה עד שתעשה הר. ⁶ואו' ויקרא אברהם את שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ואו' זכור ה' לבני אדום את יום ירושלם, אימתי כשיעקרו יסודותיה ממנה, האומרים ערו עד היסוד בה.

ב:א הקורא את שמע צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב.
ר' או' צריך להזכיר בה מלכות,
אחרים או' צריך להזכיר בה מכת ⁸בכורים וקריעת ים סוף.

מִסְכֵּת בְּרָכוֹת פֶּרֶק שְׁנִי

משנה א

א1 הִיָּה קוֹרֵא בְּתוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן הַמִּקְרָא;
אם כֵּן אֶת לְבוֹ, יֵצֵא,
וְאם לֹא, לֹא יֵצֵא.

ב הקורא את שמע צריך שיכוין את לבו. ר' ⁹אחאי אומ' משום ר' יהודה אם כיון ¹⁰את לבו בפרק הראשון, אע"פ שלא כיון ¹¹לבו בפרק האחרון יצא.

א2 וּבִפְרָקִים,
שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמִשִּׁיב,
וּבְאֻמָּצֵעַ,
שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הִרְאָה וּמִשִּׁיב,
דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.
רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר:
בְּאֻמָּצֵעַ,
שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הִרְאָה, וּמִשִּׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד,
וּבִפְרָקִים,
שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, וּמִשִּׁיב שְׁלוֹם לְכָל הָאָדָם.

⁶ ואו' | ד שנאמ' א שנ'.
⁷ להזכיר | א שיזכיר.
⁸ בכורים | ד א בכורות.
⁹ אחאי | א אחי.
¹⁰ את | ד א חסר.
¹¹ לבו | ד א את לבו.

¹ ויהי | א יהי.
² לפי שנ' כי | ד לפי שהוא אומר א הרי אומ' כי.
³ העיר | ד העיר הזאת למן היום אשר בנו אות' עד היום הזה להסיר' מעל פני א העיר הזאת.
⁴ שנ' ויהי | ד שנ' הר הטוב הזה והלבנון ויהי א ת"ל ויהי.
⁵ קרויה | א קרוי.

משנה ב

אלו הן הפרקים¹:
בין ברכה הראשונה לשניה,
ובין שניה ל"שמע",
ובין "שמע" ל"והיה אם שמע",
בין "והיה אם שמע" ל"ויאמר",
בין "ויאמר" ל"אמת ויציב".
רבי יהודה אומר:
בין "ויאמר" ל"אמת ויציב", לא פסיק.

ג אומר רבי יהושע בן קרחה:
ולמה קדמה "שמע" ל"והיה אם שמע"?
אלא:
קבל² עליו³ מלכות שמים תחלה,
ואחר כך קבל עליו על מצות.
"והיה אם שמע" ל"ויאמר"?
ש"והיה אם שמע" נוהג ביום ובלילה,
"ויאמר" אינו נוהג אלא ביום.

משנה ג

ד הקורא את שמע ולא השמיע לאונו,
יצא.
רבי יוסה אומר: לא יצא.
קרא ולא דקדק באותותיה⁴,
רבי יוסה אומר: יצא.
רבי יהודה אומר: לא יצא.
הקורא למפרע לא יצא.

ג הקורא את שמע למפרע לא יצא. וכן
בהלל, וכן בתפילה, וכן במגילה.
ד הקורא את שמע⁵ וטעה והשמיט בה פסוק
אחד לא יחזור ויקרא⁷ ואותו פסוק בפני
עצמו, אלא מתחיל⁸ באותו פסוק⁹ וגומר.

קרא וטעה, יחזור למקום שטעה.

¹ ש"עול" שייך רק לגבי קיום המצוות, ואילו קבלת מלכות שמים אין בה עול.
² באותותיה | כך גם נוסח הסופר של כתב יד פ'ר', וכן נוסח קמ'.
³ וטעה | א טעה.
⁴ יחזור | א יתחיל.
⁵ אותו פסוק | ד את הפסוק.
⁶ באותו | א מאותו.
⁷ וגומר | ד א וגומר עד סוף.

¹ הפרקים | הוסיף הנקדן לפניה "בין" וכן גם פ'ר' קמ'. זו דוגמא למקום שבו נוסח הסופר משובח מנוסח כל שאר כתבי היד. "פרק" הוא נקודת חיבור בין שני חלקים (כגון מפרק היד). ההיפך מ-"פרק" הוא: "אמצע", כפי שניתן לראות במשנה הקודמת. לכן, משנה זו העוסקת בבירור של מה שנאמר במשנה הקודמת שואלת "אלו הן הפרקים" האמורים במשנה הקודמת. ולא "בין הפרקים".
² קבל | פ'ר' קמ' "שיקבל".
³ עליו | כך גם נוסח פ'ר' קמ'. בדפוסים נוסף "עול". (בניגוד למקובל כיום, נראה מכתבי היד

וכן בהלל, וכן 'במגלה, וכן בתפלה. ²נכנס לבית הכנסת ומצאן שקראו ³חציה וגמר עמהן, לא ⁴יחזור ויקרא מראשה ועד אותו מקום, אלא מתחיל מראשה ⁵ועד סוף. וכן בהלל, וכן בתפילה, וכן במגילה.
ה הקורא את שמע וטעה ואינו יודע היכן טעה, ⁶יחזור ⁷לראשה. טעה באמצע הפרק ⁸יחזור לראש הפרק. טעה בין כתיבה ⁹ראשונה לכתיבה ¹⁰אחרונה ¹¹יחזור לכתיבה ¹²ראשונה.

משנה ד

- ה האמנים קורין בראש האילן או בראש הגדבך, מה שאינן רשאים לעשות כן בתפלה.
- ו כותבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפילה. ר' או' כשם שאין מפסיקין לתפילה, כך אין מפסיקין לקרית שמע. ר' ¹³חנניה בן עקביא או' כשם שמפסיקין לקרית שמע כך מפסיקין לתפילה. אמ' ר' אלעזר בר' צדוק כשהיה רבן גמליאל ובית דינו ביבנה ¹⁴והיו עסוקין בצרכי צבור לא היו מפסיקין שלא להסיע מלבן.
- ז ¹⁵הכתף אע"פ שמשאו על כתיפו הרי זה קורא אבל בשעה ¹⁷שפורק וטוען לא יקרא, לפי שאין לבו ¹⁸מכוין. ¹⁹ ובין כך ובין כך לא יתפלל ²⁰עד שיפרוק.
- ח פועלים קורין בראש האילן, ומתפללין בראש הזית, ²¹או בראש התאנה. ושאר כל ²²האילן יורדין למטה ומתפללין. בעל הבית בין כך ובין כך יורד למטה ²³ומתפלל.
- ט פועלין קורין את שמע, ומברכין לפניו ולאחריה, ²⁴ואוכלין פיתן, ומברכין ²⁵לפניה ²⁶ולאחרי', ²⁷ומתפללין שלשה פעמים של שמנה עשרה, אבל אין מורידין לפני התיבה.

¹⁵ הכתף | א כתף.
¹⁶ שמשאו | א שהמשאוי.
¹⁷ שפורק | ד שפרק. | ג שעה שו פורק
¹⁸ מכוין | ד מתכוין א מכוון.
¹⁹ ובין | ד א בין.
²⁰ עד שיפרוק | ד שעה שיפרק א עד שעה שיפרק.
²¹ או בראש | א ובראש.
²² האילן | ד א האילנות.
²³ ומתפלל | א ויתפלל.
²⁴ ואוכלין | ד א אוכלין.
²⁵ לפני | א לפניהם.
²⁶ ולאחרי' | ד ולאחריה א ולאחריהם.
²⁷ ומתפללין | א מתפללין.

¹ במגלה... בתפלה | ד בתפלה... במגלה א
בתפילה... במגילה.
² נכנס | ד א הנכנס.
³ חציה | ד חצייה.
⁴ יחזור | א יתחיל.
⁵ ועד סוף | א וגומר עד סוף.
⁶ יחזור | ד א חזור.
⁷ לראשה | א לראש הפרק.
⁸ יחזור | ד א חזור.
⁹ ראשונה | א הראשונה.
¹⁰ אחרונה | ד לאחרונה א האחרונה.
¹¹ יחזור | ד א חזור.
¹² ראשונה | א הראשונה.
¹³ חנניה | ד חנינא א חנניא.
¹⁴ והיו | ד א היו.

משנה ה

- ו¹ חֶתֶן פֶּטוּר מִקֶּרִית¹ שְׁמַע בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן, וְעַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, אִם לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה.
הַשּׁוֹשְׁבִינִין וְכָל בְּנֵי יְחוּפָה פֶּטוּרִין מִן הַתְּפִילָה וּמִן הַתְּפִלִּין כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, וְיֹחֲיִיבִין בִּקְרִית שִׁמְעוּ. ר' שִׁילָא אוֹר' חֶתֶן פֶּטוּר וְכָל בְּנֵי יְחוּפָה חַיִּיבִין.

- ו² מַעֲשֶׂה בְּרֶבֶן גְּמִילָאֵל שֶׁנֶּשֶׂא וְקָרָא בְּלִילָה שֶׁנֶּשֶׂא.
אָמְרוּ לוֹ:

לֹא לְמַדְתָּנוּ שֶׁחֶתֶן פֶּטוּר מִקֶּרִית שְׁמַע בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן?
אָמַר לָהֶם:
אֵינִי שׁוֹמֵעַ לָכֶם
לְבָטֵל מִמְּנֵי מַלְכוּת שָׁמַיִם⁵ שְׁעָה אַחַת.

משנה ו

- ז רַחֵץ בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן שְׁמַתָּה אִשְׁתּוֹ.
אָמְרוּ לוֹ:

לֹא לְמַדְתָּנוּ שְׁאֵבֵל אָסוּר לְרַחוּץ⁶?
אָמַר לָהֶם:
אֵינִי כְּשֶׁאֲרָ כָּל הָאָדָם, אֶסְטָנֵס⁷ אָנִי.

משנה ז

- ח וּכְשֶׁמַּת טָבִי⁸ עֲבָדוֹ,
קִבֵּל עָלָיו תְּנֻחוּמִים.
אָמְרוּ לוֹ:
לֹא לְמַדְתָּנוּ שְׁאֵין מְקַבְּלִין תְּנֻחוּמִין עַל הָעֲבָדִים?
אָמַר לָהֶם:
אֵין טָבִי עֲבָדִי כְּשֶׁאֲרָ כָּל הָעֲבָדִים,
כְּשֶׁר הָיָה.

משנה ח

- ט חֶתֶן,
אִם רוֹצֶה לִקְרוֹת אֶת שְׁמַע בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן,
קוֹרָא.

⁶ לְרַחוּץ | סוּפֵר: "מִלְרַחוּץ", וְכֵן בִּקְמ'. פֶּר' כִּנְקִדָּן.

⁷ אֶסְטָנֵס | בִּפְר' הָאֵל"ף מְנוּקֶדֶת בִּסְגוּל.

⁸ טָבִי | בִּפְר' מְנוּקֶד "טָבִי". (יִיתְכֵּן שֶׁזוֹ צוּרָה אֲרַמִית לִשָּׁם "צָבִי", בַּחִילוּף ט"ת-צד"י).

¹ מִקֶּרִית | כֵּךְ מְנוּקֶד תְּמִיד גַּם בִּפְר'.

² יְחוּפָה | ד א הַחוּפָה.

³ וְיֹחֲיִיבִין | כ"ה א. ד חַיִּיבִין. ב חַיִּיבִי' (וּאֵף ב ב תְּלוּיָה וִי"ו בִּינִי שִׁיטָּה בִּכְת"י מֵאוּחָר).

⁴ יְחוּפָה | ד הַחֻבּוּרָה א הַחוּפָה.

⁵ שָׁמַיִם | כֵּךְ גַּם פֶּר' קִמ'. בִּדְפוּסִים נוֹסֵף: "אֶפִּילוּ".

רָבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל¹ אָמַר:
לֹא כָל הָרוּצָה לְטוֹל אֶת הַשֶּׁם, יִטַּל.

מִסְכַּת בְּרָכוֹת פָּרָק שְׁלִישִׁי

מִשְׁנָה א

מִי שֶׁמָּתוּ מִטַּל לְפָנָיו,
פְּטוּר מִקְרִית שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלִּין.
נוֹשְׂאֵי הַמָּטָה וְחַלּוּפֵיהֶן וְחַלּוּפֵי חַלּוּפֵיהֶן,
אֶת שְׁלֹפְנֵי הַמָּטָה, וְאֶת שְׁלֹאחֶר² הַמָּטָה;

נוסח א: ³	נוסח ב:	צֶרֶךְ בֵּהֶן פְּטוּרִין,
אֶת שְׁלֹפְנֵי הַמָּטָה	אֶת שְׁלֹפְנֵי הַמָּטָה	
שְׁלֹאחֶר הַמָּטָה	וְאֶת שְׂאִין לְמָטָה	צֶרֶךְ בֵּהֶן חִיבִין.

אֵלּוּ וְאֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה.

מִשְׁנָה ב

קָבְרוּ אֶת הַמֵּת וְחָזְרוּ,
אִם יְכוּלִין⁴ לְהַתְּחִיל וּלְגַמּוֹר
עַד שֶׁלֹּא יִגִּיעוּ⁵ לְשׁוּרָה,
יִתְּחִילוּ;
וְאִם לֹא,
לֹא יִתְּחִילוּ.
הָעוֹמְדִין בְּשׁוּרָה,
הַפְּנִימִין פְּטוּרִין,
וְהַחִיצוֹנִין חִיבִין.

קָבְרוּ אֶת הַמֵּת וְעָמְדוּ בְּשׁוּרָה,⁶ שׁוּרָה הַפְּנִימִית⁷ פְּטוּרָה,⁸ הַחִיצוֹנָה חִיבַת. ר' יְהוּדָה אוֹר' אִם אֵין
שֶׁם אֵלּא שׁוּרָה אַחַת, הָעוֹמְדִים לְשֶׁם כְּבוֹד חִיבִין, לְשֶׁם אַבֵּל פְּטוּרִין. יֵרְדוּ לְהַסְפֵּד, הָרוּאִין אֶת

בֵּהֶן חִיבִין". סָפֵק גָּדוֹל הָאֵם בְּמִקְרָה זֶה נֹסֵחַ הַסּוֹפֵר
הוּא נֹסֵחַ מְקוּרִי. יֵשׁ לְהַעֲרִיךְ שְׁמִדוּבָר בְּעִירּוֹב שֶׁל
שְׁתֵּי גִרְסָאוֹת שׁוֹנוֹת. הַנֶּקֶדָן כֹּאן הָעִיר בְּצֵד, וְהוֹסִיף
לְכָל חֵלֶק שֶׁל הַמִּשְׁפָּט אֶת הַחֵלֶק שֶׁחֲסָר לְפִי אוֹתָהּ
גִּרְסָה, תַּחַת הַכּוֹתֶרֶת: נ"א (נֹסֵחַ אַחֵר).

⁴ יְכוּלִין | כֵּךְ מְנוּקָד גַּם בְּפֶרֶךְ.

⁵ יִגִּיעוּ | כֵּךְ גַּם פֶּרֶךְ קמ'. כְּנֶרְאָה נֹסֵחַ הַסּוֹפֵר:

"הַגִּיעוּ".

⁶ שׁוּרָה הַפְּנִימִית | ד שׁוּרָה הָרֹאָה אֶת הַפְּנִימִית א
שׁוּרָה הַפְּנִימִית הָרֹאָה אֶת הַפְּנִימִים.

⁷ פְּטוּרָה | א פְּטוּרִין.

⁸ הַחִיצוֹנָה חִיבַת | ד א וְשִׁאינָה רוֹאָה אֶת הַפְּנִימִית
חִיבַת (א הַפְּנִימִים חִיבִין).

¹ גַּמְלִיאֵל | כֵּךְ גַּם נֹסֵחַ פֶּרֶךְ קמ'. כְּנֶרְאָה הַסּוֹפֵר
כָּתַב "רָבֵן גַּמְלִיאֵל", וְכְנֶרְאָה שׁוֹ טֵעוֹת סוֹפֵר.

² שְׁלֹאחֶר | כֵּךְ גַּם פֶּרֶךְ קמ'. כְּנֶרְאָה שְׁמַגִּיה
כִּלְשָׁתוּ הוֹסִיף גִּרְשׁ לְאַחֵר הָרִי"ש כְּדִי שִׁיקְרָאוּ:
שְׁלֹאחֶרִי".

³ נֹסֵחַ א | יֵשׁ כֹּאן מִקְרָה שֶׁל נֹסֵחַ סְבוּךְ בְּמִיּוּחַד.
כָּל הַנֶּרְאָה הִיוּ שְׁנֵי נֹסְחִים כְּדִלְהֵן: נֹסֵחַ א'
שְׁכְּנֶרְאָה הוּא קְדוּם יוֹתֵר, נִמְצָא בְּפֶרֶךְ. נֹסֵחַ ב' כָּל
הַנֶּרְאָה הִיָּה בְּקמ' אֵךְ הַסּוֹפֵר שֶׁם דִּילֵג מִחֲמַת הַדּוּמּוֹת
וְלִכֵּן הַנּוֹסֵחַ שֶׁם חֲסָר. הַמִּיּוּחַד הוּא, שְׁסוֹפֵר קְאוּפְמֵן
כָּתַב אֶת הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַמִּשְׁפָּט כְּבִנּוּסֵחַ א',
וְאֵילּוּ אֶת חֵלְקוֹ הַשֵּׁנִי שֶׁל הַמִּשְׁפָּט כְּבִנּוּסֵחַ ב'. ("אֵת
שְׁלֹפְנֵי הַמָּטָה צֶרֶךְ בֵּהֶן פְּטוּרִין, וְאֵת שְׂאִין לְמָטָה צֶרֶךְ

הפנים¹ פטורין, שאין רואין את הפנים חיבין.³ הסופד וכל העסוקין⁴ בהספד מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפילה. מעשה⁵ שהפסיקו רבותינו לקרית שמע ולתפילה.

משנה ג

נָשִׁים וְעֶבְדִּים וְקִטְנִים,

פְּטוּרִים⁶ מִקְרִית שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלָּה,

וְחִיבִין בַּתְּפִלָּה וּבִמְזוּזָה וּבִבְרַכַּת הַמְּזוּן.

טז קטן שיכול לוכל כזית דגן פורשין מצואתו וממימי רגליו ארבע אמות.⁸ אין פורשין אלא משל אדם, ומשל כלבים בזמן שנתן לתוכן עורות.

גרף של רעי ושל מימי רגלים עמו בבית הרי זה מרחיק ארבע אמות וקורא. שלפני המטה, אם נתן לתוכן מים כל שהן יקרא ואם לאו לא יקרא.⁹ ר' או' אם נתן¹⁰ לתוכן רביעית מים יקרא ויואם לא לא יקרא.

טז רבן שמעון בן גמליאל או' שלפני המטה לא יקרא,¹² שלאחר המטה יקרא. ר' שמעון בן אלעזר או' אפילו כל הבית כולו כעשר¹³ אמות ומונח בתוכו לא יקרא עד שיכסנו, או עד שיניחנו תחת המטה.

משנה ד

בְּעַל קָרִי,

מְהֵרָה בְּלִבּוֹ וְאִינוּ מְבָרְךְ,

לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ;

וְעַל הַמְּזוּן,

מְבָרְךְ לְאַחֲרָיו, וְאִינוּ מְבָרְךְ לְפָנָיו.

רְבִי יְהוּדָה אוֹמֵר:

מְבָרְךְ לְפָנֶיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם.

משנה ה

הָיָה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה,

וְנִזְכַּר שֶׁהוּא בְּעַל קָרִי,

לֹא יִפְסֹק, אֶלָּא יִקְצֹר.

יב בעל קרי חולה שנתן עליו תשעת קבין מים הרי זה קורא, אבל אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיבוא בארבעים סאה. ר' יהודה או' ¹⁴ארבעים סאה מכל מקום. הזבין והזבות והנידות והיולדות מותרין לקרות בתורה ¹⁵ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה במדרש

⁷ דגן | ד א חסר.

⁸ אין | ד און א ואין.

⁹ ר' | ד א ר' זכאי.

¹⁰ לתוכן | ד א לתוכו.

¹¹ ואם לא | ד א ואם לאו.

¹² שלאחר המטה | א ושל אחר המטה.

¹³ אמות | ד אמות וגרף של רעי.

¹⁴ ארבעים | א בארבעים.

¹⁵ בנביאים ובכתובים | ד א חסר.

¹ פטורין | ד פטורין ויש אומרים ושניים להם.

² שאין... הפנים | ד ושאין... הפנימית א ושניים להם.

³ הסופד | א חסר.

⁴ בהספד | א להספד.

⁵ שהפסיקו | א והפסיקו.

⁶ פטורין | הסופר כתב "פטורין" ולאחר מכן תיקן עצמו ל"פטורים". פר' - "פטורים", קמ' - "פטורין".

בהלכות ובאגדות, ובעלי קריין אסורין בכולן. ר' יוסה או' ²אבל שונה ³הוא בהלכות ⁴הרגילות, ובלבד שלא יציע את המשנה.

יג

בעל קרי שאין לו מים לטבול הרי זה קורא את שמע ואינו משמיע ⁵לאזניו דברי ר' מאיר. וחכמים או' קורא את שמע ומשמיע לאזניו ⁶ומברך לפניו ולאחריה. אמ' ר' מאיר פעם אחת היינו יושבין ⁷בבית המדרש לפני ר' עקיבא, והיינו קורין את שמע ולא היינו משמיעין לאזנינו מפני ⁸קסדור אחד ⁹שהיה ¹⁰עומד על הפתח. אמרו לו אין ¹¹שעת ¹²סכנה ראייה.

ה2

יָרַד לְטָבֹול,
אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת וּלְהִתְכַּסּוֹת,
וְלִקְרוֹת עַד שֶׁלֹּא תִגָּץ הַחֲמָה,
יַעֲלֶה וְיִתְכַּסֶּה וְיִקְרֵא¹³;
וְאִם לֹא,
יִתְכַּסֶּה בְּמִים וְיִקְרֵא.
אָבֵל¹⁴ לֹא יִתְכַּסֶּה
לֹא בְּמִים הָרְעִים וְלֹא בְּמֵי הַמִּשְׁרָה,
עַד שֶׁיִּטִּיל לְתוֹכָן מֵיִם.
כִּמָּה יִרְחִיק מִהֶן, מִן¹⁵ הַצּוֹאָה?
אָרְבַּע אַמּוֹת.

יד

הרי שהיה עומד בשדה ערום, או שהיה עושה ¹⁶מלאכתו, הרי זה מכסה את עצמו בתבן ¹⁷ובקש ובכל דבר וקורא, אע"פ שאמרו אין שבחו של אדם להיות ¹⁸עומד ¹⁹ערום, שכשברא ²⁰הקב"ה אדם לא בראו ערום, שנ' בשומי ענן לבושו וערפל חתלתו. בשומי ענן לבושו זה השפיר, וערפל חתלתו זה שליא. הרי שהיתה מטפחת של בגד ושל עור ²¹חגורה על מתניו הרי זה קורא. ²²בין כך ובין כך לא יתפלל עד שיכסה את לבו.

¹¹ שעת | א השעת.

¹² סכנה | ד א הסכנה.

¹³ ויקרא | כך מנוקד גם בפר'.

¹⁴ אָבֵל | כך גם בקמ'. בפר' מתחילה כאן הלכה חדשה, בלא המילה "אבל". לכן, בפר' יש 7 הלכות בפרק זה, ואילו בקאופמן יש 6 הלכות.

¹⁵ מן | פר' קמ' "ומן".

¹⁶ מלאכתו | ד א מלאכתו ערום.

¹⁷ ובקש | א וקש.

¹⁸ עומד | ד יושב.

¹⁹ ערום | ד ערום זה מכסה עצמו בתבן ובקש ובכל דבר וקורא אף על פי שאמרו.

²⁰ הקב"ה | ד א הקב"ה את.

²¹ חגורה | ד א חגורה לו.

²² בין | א ובין.

¹ יוסה | ד יהודה א יוסי.

² אבל | א חסר.

³ הוא | א חסר.

⁴ הרגילות | א הרגילות. תוסכפ"ש: בירושלמי שבת: רוגליות, כג"ע כאן, ואין בין רגליות ורוגליות ולא כלום. וכן בירושלמי עירובין (פ"ו ה"ח, כ"ג ע"ד): חצר רוגלת, ופירושו חצר רגילה וכו' עיי"ש.

⁵ לאזניו | ד לאזנו ואינו מברך לפניו ולא אחריה לאזניו ואינו מברך בין מלפניה ובין מלאחריה.

⁶ ומברך | א מברך.

⁷ בבית המדרש | א חסר. ד לפני ר' עקיבא בבית המדרש.

⁸ קסדור | א כסדור (בגליון: קסדור).

⁹ שהיה | ד שהיו. א חסר.

¹⁰ עומד | א העומד.

- טו** לא יכניס אדם את ראשו ו¹לתוך ²אובו ויקרא את שמע. אם היתה ³אפרקסית חגורה ⁴עליו מבפנים הרי זה מותר. שנים שהיו ישינים בטלית אחת ⁵אינן רשאים לקרות את שמע, אלא זה מתכסה ⁶בלבושו וקורא וזה מתכסה בלבושו וקורא. ואם היו בנו ובתו קטנים הרי זה מותר.
- יז** לא יכנס אדם ⁷במבואות ⁸המטונפות ויקרא את שמע, ולא עוד אלא ⁹אפילו נכנס כשהוא קורא הרי זה מפסיק עד שיצא מרשות כל אותו מקום ויקרא.
- יח** לא יעמוד אדם ויתפלל ¹⁰והוא ¹¹צריך לנקביו, ¹²ושנ' הכון לקראת אליך ישראל.
- יט** לא יטיל ¹³אדם את המים במקום ¹⁴שמתפלל אלא אם כן ירחיק ארבע אמות. ¹⁵המטיל את המים לא יתפלל באותו מקום אלא אם כן הרחיק ארבע אמות. יבשו או נבלעו הרי זה מותר.
- כ** הנכנס ¹⁶לבית המרחץ, מקום שבני אדם עומדין לבושי' יש שם מקרא ותפילה ואין צריך לומר שאילת שלום. נותן את תפיליו ואין צריך לומר ¹⁷שאינו חולץ. ¹⁸מקום שבני אדם עומדין ערומין אין שם שאילת שלום ואין צריך לומר מקרא ותפילה, ¹⁹וחולץ תפיליו ואין צריך לומר שאינו נותן. מקום שבני אדם עומדים ערומים ולבושי' יש שם שאילת שלום ואין שם מקרא ותפילה, ²⁰ואין ²¹חולץ תפיליו ²²ואינו נותן לכתחלה.
- כא** הלל הזקן או' אל תיראה ²³ערום, אל תיראה לבוש, אל תראה עומד ואל תיראה יושב, ²⁴אל תיראה ²⁵צוחק ואל תיראה בוכה, ²⁶משם שנ' עת ²⁷לשחוק ועת לבכות עת לחבוק ועת לרחוק מחבק.

משנה ו

זב שְׂרָאָה קָרִי,
וְהַנִּדָּה שֶׁפִּלְטָה שִׁכְבָּת זָרַע,
וְהַמְשֻׁמֶּשֶׁת שֶׁרָאָת גִּדָּה,
צָרִיכִין טְבִילָה;
רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר.

¹⁶ לבית המרחץ | א למרחץ.
¹⁷ שאינו | א שהוא.
¹⁸ מקום... נותן מקום... לכתחלה | ד א מקום...
לכתחלה מקום... נותן.
¹⁹ וחולץ | ד א וחולץ את.
²⁰ ואין | ד ואינו א אינו.
²¹ חולץ | ד א חולץ את.
²² ואינו נותן לכתחלה | א ואין נותן לכתחילה.
²³ ערום אל | א ערום ואל.
²⁴ אל | א ואל.
²⁵ צוחק | ד א שוחק.
²⁶ משם | ד א חסר.
²⁷ לשחוק... לבכות | פ ד לבכות... לשחוק.

¹ לתוך | א בתוך.
² אובו | ד קובו א חיקו.
³ אפרקסית | ד אפרוסות א אפיקרסותו.
⁴ עליו | ד א לו.
⁵ אינן | א אין.
⁶ בלבושו... בלבושו | ד א בכסותו... בכסותו.
⁷ במבואות | א למבואות.
⁸ המטונפות | א המטונפין.
⁹ אפילו נכנס | ד חסר.
¹⁰ והוא | ד חסר. א ויהא.
¹¹ צריך | ד וצריך.
¹² שנ' | א משום שנ'.
¹³ אדם | ד א חסר.
¹⁴ שמתפלל | א שיתפלל.
¹⁵ המטיל... אמות | ד חסר.

מִסְכַּת בְּרֵכוֹת פֶּרֶק רִבְעִי [ת' פ"ג]

משנה א

תפלת השחר, עד חצות;

רבי יהודה אומר:

עד ארבע שעות.

תפלת המנחה עד הערב;

רבי יהודה אומר:

עד פלג המנחה.

תפלת הערב, אין לה קבע.

ושלמוספים כל היום¹.

א כשם שנתנה תורה קבע לקרית שמע, כך נתנו חכמים³ לתפילה. מפני מה אמרו תפילת השחר עד חצות, שכן תמיד של שחר⁴ קרב עד חצות. ר' יודה או' עד ארבע⁵ שעות. מפני מה אמרו תפילת המנחה עד הערב, שכן תמיד של בין הערבים⁶ קרב עד הערב. ר' יודה או' עד פלג⁷ המנחה. כמה הוא פלג המנחה, אחת עשרה שעה חסר רביע.

ב תפילת הערב אין לה קבע, ר' לעזר בר' יוסי או' עם נעילת שערים. ¹⁰ אמ' ר' לעזר בר' יוסי אבה היה מתפלל אותה עם נעילת שערים.

ג ¹¹ המתפלל תפלת ¹² המוספין בין משקרב תמיד של שחר ¹³ בין עד שלא קרב תמיד של שחר יצא.

משנה ב

רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל

בכניסתו לבית המדרש וביציאתו¹⁴ תפלה קצרה.

אמרו לו:

מה מקום לתפלה זו?

אמר להם:

"בכניסתי אני מתפלל"

יהודה אומר עד שבע שעות שהרי קרבן של מוסף קרב והולך עד שבע שעות: ואיזו היא מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה.

⁸ כמה | ד א וחסר.

⁹ לעזר בר' | ד חסר. א אלע' בר'.

¹⁰ אמ'... שערים | א חסר.

¹¹ המתפלל | א אם התפלל.

¹² המוספין | א מוספין.

¹³ בין עד | א ובין עד.

¹⁴ וביציאתו | כך גם פר' קמ'. נראה שהסופר כתב "ובציאתו".

¹ היום | כך נוסח הסופר, הנקדן, פר', וקמ'. מגיה מאוחר הוסיף כבדפוסים: "רבי יהודה אומר עד שבע שעות".

² תורה | א חסר.

³ לתפילה | ד קבע לתפלה א זמן לתפילה.

⁴ קרב | א היה קרב.

⁵ שעות | ד שעות שכן תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות.

⁶ קרב | א היה קרב.

⁷ המנחה | ד המנחה שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה: ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע שהרי אברין ופדרים קרובין והולכין כל הלילה. ומפני מה אמרו תפלת מוספין כל היום. שהרי קרבן מוספין קרב והולך כל היום: רבי

שְׁלֹא תִאָרַע תִּקְלָה עַל יְדִי¹,
וּבִיצִיָּאתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָיָה עַל חֶלְקִי."

משנה ג

רִבֵּן גְּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

בְּכָל יוֹם אָדָם מֵתֻפֵּל לִשְׁמוֹנָה עָשָׂרָה.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר:

מַעֲיִן שְׁמוֹנָה עָשָׂרָה.

רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר:

אִם שְׁגָרָה² תִּפְלָתוֹ בְּפִיו,

מֵתֻפֵּל לִשְׁמוֹנָה עָשָׂרָה;

וְאִם לֹא,

מַעֲיִן שְׁמוֹנָה עָשָׂרָה.

ג

ר' עקיבא או' אם שגורה תפילתו בפיו סימן יפה לו, ואם לאו סימן רע לו. הוא היה או' כל שרוח הבריות נוחה ממנו רוח המקום נוחה ממנו. כל שרוח עצמו נוחה בשלו סימן רע לו.

בן עזאי או' כל שנטרפה דעתו מפני חכמתו סימן יפה לו, ונטרפה חכמתו מפני דעתו סימן רע לו. הוא היה או' כל שלקה ב' בגופו מפני חכמתו סימן יפה לו, חכמתו מפני גופו סימן רע לו.

ד

המתפלל צריך שיכוין את לבו. אבא שאול או' סימן לתפילה תכין לבם תקשיב אזניך.

ה

אמ' ר' יהודה כשהיה ר' עקיבא מתפלל עם הציבור היה מקצר ב' בפני כולם, וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניחו ב' בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת, מפני הכרעות, והשתחוואות.

ו

יכול ל'יהא מתפלל והולך כל היום כולו, פירש בדניאל וזימנין תלתא ב' ביומא וגו'.

ז

יכול ל'כשבא לגולה, ת"ל כל קבל די הוה עביד מן קדמת דנא.

יכול יהא משמיע ל'קולו, פירש בחנה, וחנה היא מדברת על ל'לבה.

יכול יהא כוללן כולן בבת אחת, פירש בודד, ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה.

ערב, זו תפילת ערבית. בוקר, זו תפילת שחרית. וצהרים, זו תפילת מנחה.

1 יְדִי | קמ' כלפנינו. פר' בלשון רבים: "יְדֵי".

2 שְׁגָרָה | כך גם פר' קמ'.

3 עֲקִיבָה | ד יהודה א עק'.

4 רַע | ד רע הוא.

5 מַמְנוּ (ב"פ) | ד א הימנו.

6 כָּל | ד וכל. א חסר.

7 שֶׁאֵין | א אין.

8 מַמְנוּ (ב"פ) | ד א הימנו.

9 בִּשְׁלוּ | ד הימנו בשלו.

10 כָּל שֶׁנִּטְרָפָה... כָּל שֶׁלָקָה | ד א כל שלקה... כל

שֶׁנִּטְרָפָה.

11 נִטְרָפָה | ד וכל שנטרפה. א חסר.

12 בְּגוּפוֹ | א גופו.

13 בִּפְנֵי | א מלפני.

14 בְּזוּיָת זֹו וכו' | ד א בצד זה ובא ומצאו בצד

אחר.

15 וְהִשְׁתַּחֲוִיית ד ד שהיה עושה.

16 יִהְיֶה מֵתֻפֵּל וְהוֹלֵךְ | ד יתפלל א יתפלל אדם.

17 בְּיוֹמָא וְגו' | ד ביומא הוה כריך על ברכוהי: יכול

יתפלל לכל רוח שירצה תלמוד לומר וכיון פתיחין

ליה בעיליתיה נגד ירושלם א ביומא הוה בריך על

ברכוהי וגו'.

18 כִּשְׁבָא | ד א משבא.

19 קוֹלוֹ | ד קולו בתפלתו א קולו לאזניו.

20 לְבָה | א לבה וגו'.

21 וְצִהָרִים | א צהרים.

יכול יהא שואל צרכיו 'ומסתלק, פירש בשלמה, לשמוע אל הרינה ואל התפילה וגו'. רינה, זו רינה, שנ' רננו צדיקים בה' לישרים נאוה תהלה. תפלה זו בקשה.

21 אין אומ' דברים אחר אמת ויציב, אבל או' דברים אחר תפילה, אפילו כסדר וידוי של יום הכפורים.

משנה ד

17 רבי אליעזר אומר:
העושה תפלתו קבע,⁶
אין תפלתו תחנונים.

21 ז' היה מהלך במקום ¹⁷סכנה ולסטין,
מתפלל תפילה קצרה.
אי זו היא תפילה קצרה. ר' ליעזר או',
¹⁸ויעשה רצונך בשמים ממעל, ותן
נחת רוח ¹⁹וליריאך, והטוב בעיניך
עשה. ברוך שומע תפילה. ²⁰ר' יוסה
או', ²¹שמע לתפלת עמך ישראל ועשה
מהרה בקשתן. ברוך שומע תפילה.
²²ר' אלעזר בר' צדוק אומר, שמע קול
צעקת עמך ישר' ועשה מהרה
בקשתם. ברוך שומע תפילה. אחרים
או', צרכי ²³עמך מרובים ודעתן
קצרה. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו
שתתן לכל אחד ואחד ²⁴צרכיו ²⁵ולכל

27 רבי הושע אומר:
המהלך במקום סכנה,
מתפלל תפלה קצרה מעין שמונה
עשרה⁷,
ואומר⁸:
"הושע⁹ השם את עמך את ¹⁰ישראל;
כל פֶּרֶשֶׁת הַעֲבוּר ¹¹[הַעֲבוּר ¹²הַעֲבוּר ¹³]
צָרְכֵיהֶם ¹⁴מִלְפָּנֶיךָ¹⁵;
בְּרוּךְ אַתָּה יי שוֹמֵעַ תְּפִלָּה¹⁶".

נראה שיש להעדיף נוסח הסופר, והמילה "העבר"
משמשת במקום המילה "יהו" שבנוסח קמ'.
(אפשרות פחות סבירה: שמא המילה "העבר"
מקורה במילה "העיבור" שהופיעה כנוסח חלופי
למילה "הציבור" בטופס שממנו העתיק הסופר.)
¹⁴ צָרְכֵיהֶם | בכל כתבי היד, "צורכיהם" בחולם
מלא במקום בקמץ קטן.
¹⁵ מִלְפָּנֶיךָ | כך נוסח הסופר, הנקדן, פר', וקמ'.
אך בדפוסים: "לפניך" ומשמעות הנוסח "מלפניך"
זהה למשמעות הנוסח "לפניך".
¹⁶ תְּפִלָּה | כך גם נוסח קמ'. בפר' נוסף:
"ותחנונים".
¹⁷ סכנה | א הסכנה.
¹⁸ יעשה | ד א עשה.
¹⁹ ליריאך | ד א ליראך בארץ.
²⁰ ר' יוסה... תפלה | ד חסר.
²¹ שמע לתפלת | א שמע קול תפילת.
²² ר' אלעזר וכו' | הושלם ע"פ א (ו ד).
²³ עמך | ד עמך ישראל.
²⁴ צרכיו | א כל צורכיו.
²⁵ ולכל | א וכל.

1 ומסתלק | ד ואחר כך מתפלל ויסתלק.
2 תפלה זו בקשה | א חסר.
3 דברים | ד א דבר.
4 דברים | ד דבר.
5 כסדר | א סדר.
6 קבע | כך מנוקד גם בפר'.
7 עשרה | כך גם פר' קמ'. הנקדן ניקד מילים אלו
אך גם העביר קו מעליהן. בדפוסים אין את המילים
הללו.
8 ואומר | כך גם פר' קמ'.
9 הושע | קמ' כלפינו. פר': "הושיעה".
10 את | כך נוסח הסופר, הנקדן, פר', וקמ'.
בדפוסים נוסף כאן: "שארית".
11 העבור | כך גם נוסח קמ'.
12 העבור | כך גם נוסח פר'. הנקדן הוסיף עי"ן
מעל הצד"י של "הציבור" מבלי למחוק את הצד"י,
לפיכך הובא כאן גם נוסח הסופר בנוסח הפנים.
13 העבור העביר | כך נוסח הסופר. הנקדן הגיה
"העבור" (הוסיף עי"ן מעל הצד"י של "הציבור")
מבלי למחוק את הצד"י (ומחק "העבר". נוסח פר':
"העבור". נוסח קמ': "העבור יהו צרכיהם מלפניך".

גויה וגויה די מחסורה. ברוך שומע תפלה.

אמ' ר' לעזר בר' צדוק אבא היה מתפלל תפילה קצרה בלילי שבתות. יומאבהתך ה' אלהנו¹ ש'אהבת את ישראל עמך. ומחמלתך מלכנו² ש'חמלת על בני בריתך, נתת לנו ה' אלינו את יום השביעי הגדול והקדוש הזה³ באהבה. ועל הכוס הוא או', אשר קדש את יום השבת ואינו חותם.

ח כבוד יום וכבוד לילה, כבוד יום קודם לכבוד לילה.⁴ אם אין לו אלא כוס אחד, קדושת היום קודמת⁵ לכבוד היום ולכבוד⁶ הלילה. לילי שבתות ולילי ימים טובים, יש בהן קדושת היום על הכוס, ויש בהן⁷ קדושת היום בברכת המזון.⁸ ויום טוב,⁹ וראש חודש, וחולו של מועד, יש בהן¹⁰ קדושת היום בברכת המזון, ואין בהן קדושת היום על הכוס.

[עד סוף הפרק תוספתא אינו לפי הסדר: ט = ה:ב, י-יג = ד:ו, יד-טז = ד:ו, יז-יח = ד:ה, כ-כב = ה:א]

משנה ה

יז לא יעמוד אדם לא על גבי מטה, ולא על גבי¹¹ ספסל וכסא,¹² ולא על גבי מקום גבוה, ויתפלל, וישאין גבהות לפני המקום, שנ' ממעמקים קראתך ה'.¹³ ואם היה זקן או חולה¹⁴ מותר.

יח הִיָּה רְכוּב¹⁵ עַל הַחֲמֹר, הִיָּה¹⁶ עַל הַחֲמֹר, אִם יֵשׁ לוֹ מִי שִׁיאָחוֹ הַחֲמֹר יֵרֵד לַמֶּטֶה וְיִתְפַּלֵּל, וְאִם לֹא¹⁷ מִתְפַּלֵּל בִּמְקוֹמוֹ. ר' אֲבִי בִין כָּךְ וּבִין כָּךְ¹⁸ מִתְפַּלֵּל בִּמְקוֹמוֹ, וּבִלְבַד שִׁיֵּהָ לְבוֹ¹⁹ מְכוּיִן.

¹ ומאבהתך | א מאהבתך.

² ש'אהבת | א חסר (ותלוי בין השורות בכ"י).

³ ש'חמלת | א חסר (ותלוי בין השורות כדלעיל).

⁴ באהבה | בגליון א, בכ"י מאוחר, נוסף: למנוחה

לקדוש' לעבודה ולהורא' לאות ולברית לתת לנו

ברכה ושולם מאתך. אלקינו ואלקי אבות' רצה

במנוחתינו כו'.

⁵ אם | א חסר.

⁶ לכבוד היום | ד א לכבוד יום.

⁷ הלילה | ד א לילה.

⁸ קדושת היום | ד הזכרת היום א הזכרה.

⁹ שבת... וחולו של מועד | ד שבת וראש חדש

וחולו של מועד ויום טוב.

¹⁰ ראש | א וראש.

¹¹ קדושת היום | ד הזכרת היום א הזכרה.

¹² ספסל וכסא | ד א כסא ולא על גבי ספסל.

¹³ ולא... גבוה | א חסר.

¹⁴ שאין | א לפי שאין.

¹⁵ ואם | ד א אם.

¹⁶ מותר | ד א הרי זה מותר.

¹⁷ רכוב | כך גם בפר'. בקמ': "רוכב"

¹⁸ הקדשים | כך גם בקמ'. נוסח הסופר: "כנגד

קדושי הקדשים". בפר': "כנגד בית קדושי

הקדשים"

¹⁹ רכוב | א. בד רוכב.

²⁰ שיאחו | ד שיאחו את א שאוחז לו.

²¹ מתפלל במקומו | ד ישב במקומו ויתפלל א

יתפלל במקומו.

²² מתפלל | ד א יתפלל.

²³ ובלבד | א בלבד.

²⁴ מכוין | ד א מכוין.

יט היה משכים לצאת לדרך, הרי זה נוטל שופר ותוקע, לולב ומנענע, מגילה וקורא בה, ¹וכשיגיע זמן קרית שמע ²קורא. היה משכים לישב בקרון או בספינה, ³הרי זה מתפלל. לכשיגיע זמן קרית ⁴שמע ⁵קורא.

[כ-בב אצל משנה א]

כג מקום שנהגו לומר ברכת אבלים שלש או' שלש. שתיים אומ' שתיים. אחת אומ' אחת.

כד מקום שנהגו לומר ברכת אבלים שלש, כולל את הראשונה בתחיית המתים וחותם בה מחיה המתים. שניה בתנחומי אבלים וחותם בה מנחם עמו ⁶בעירו. שלישית בגמילות חסדים ואינו חותם. המפטיר בבית ⁷העולמים ⁸אינו חותם.

כה שמונה עשרה ברכות שאמרו חכמים, כנגד שמונה ⁹עשרה אזכרות שבהבו לה' בני אלים. כולל של מינים בשל פרושין, ושל גרים בשל זקנים, ושל דוד ¹⁰בבונה ¹¹ירושלם. ¹²אם אמר אלו לעצמן ¹³ואילו לעצמן יצא.

[כו להלן ח:ח]

משנה ו

הָיָה יוֹשֵׁב בְּסִפִּינָה¹⁴, או בְּאֶסְדָּא¹⁵,

יָכִין אֶת לְבוֹ כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוֹשִׁים.

יד סומא ומי שאינו יכול לכיין את הרוחות, מכווין ¹⁶את לבם ¹⁷כנגד אביהם שבשמים ומתפלל, שנ' ¹⁸ויתפללו אל ה' אליכם וגו'.

טו ¹⁹העומדים בחוצה לארץ ²⁰מכווין את ²¹לבם כנגד ארץ ²²ישראל, שנ' ²³ויתפללו דרך ארצם. ²⁴העומדים בארץ ישראל ²⁵מכווין ²⁶את ²⁷לבם כנגד ירושלם ²⁸ומתפלל, שנ' ²⁹ויתפללו אל העיר הזאת.

¹ וכשיגיע | ד ולכשיגיע א ומתפלל לכשיגיע.

² קורא | א הרי זה קורא.

³ הרי זה מתפלל | ד מביאין לו לולב ומנענע מגילה וקורא בה.

⁴ שמע | א שמע הרי זה.

⁵ קורא | ד קורא רשב"א אומ' בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל.

⁶ בעירו | א ועירו.

⁷ העולמים | ד א עולמים.

⁸ אינו | א אינו צריך.

⁹ עשרה | א חסר.

¹⁰ בבונה | ד א חסר.

¹¹ ירושלם | ד בירושלם א בשל ירושלם.

¹² אם אמר | ד ואם אמרו.

¹³ ואילו לעצמן | א חסר.

¹⁴ בספינה | כך נוסח הסופר, הנקדן, פר', וקמ'.

מגיה מאוחר הוסיף כאן כבדפוסים "או בקרון",

¹⁵ בְּאֶסְדָּא | קמ' כלפינו. פר': "בסדה"

¹⁶ את | ד א חסר.

¹⁷ כנגד אביהם שבשמים | ד לפני המקום א

למקום.

¹⁸ ויתפללו אל ה' אליכם וגו' | ד והתפללו אל ה'

א התפללו אל ה' (דרך ארצם אשר בחרתה בה).

והמוקף נמחק ב א ע"י נקודות על "דרך" ועל "בה".

¹⁹ העומדים | ד היה עומד.

²⁰ מכווין | ד יכוין.

²¹ לבם | ד לבו.

²² ישראל | א ישר' ומתפלל.

²³ ויתפללו דרך ארצם | ד א והתפללו אל ה' דרך

ארצם א אשר בחרתה בה פ והתפללו דרך ארצם.

²⁴ העומדים | ד היה עומד.

²⁵ מכווין | ד יכוין.

²⁶ את | א חסר.

²⁷ לבם | ד לבו. א חסר.

²⁸ ומתפלל | ד חסר.

²⁹ ויתפללו | ד והתפללו א התפללו.

העומדים בירושלם¹ מכוונין את לבם כנגד בית² המקדש, שנ' והתפללו אל הבית הזה. העומדים במקדש מכוונין את לבם כנגד בית קדשי הקדשים ומתפללין, שנ' ויתפללו אל המקום הזה. נמצאו עומדין³ בצפון פניהם לדרום,⁴ בדרום פניהם לצפון,⁵ במזרח פניהם למערב,⁶ במערב פניהם למזרח. נמצאו כל ישראל מתפללין⁷ למקום אחד.

משנה ז

רבי אלעזר בן עזריה אומר:
אין תפלת המוספים אלא בבכר⁸ עיר.

ותקמים אומרים:

בבכר עיר ושלל בבכר עיר.

רבי יהודה אומר משמו:

כל מקום שיש חבר עיר,

היחיד פטור מתפלת המוספין.

כל שאין בו מוסף, כגון חנוכה, ופורים,⁹ בשחרית¹⁰ ובמנחה מתפלל¹¹ (תפלה קצרה) שמנה עשרה, ואו מעין¹² המורע. אם לא אמ'¹³ אין מחזירין אותו. וכל שיש בו מוסף, כגון ראש חדש, וחולו של מועד,¹⁵ בשחרית ובמנחה מתפלל שמנה עשרה, וא' קדושת היום בעבודה. ר'¹⁶ ליעזר או' בהודיה. אם לא אמ' מחזירין אותו. ובמוספין מתפלל שבע, ואו' קדושת היום באמצע.

יא ¹⁷שבת שחלה להיות בראש חודש, ובחולו של מועד,¹⁸ בשחרית ובמנחה מתפלל שבע, ואו' ¹⁹קדושת היום²⁰ בעבודה. ²¹ר' ליעזר או' בהודיה, אם לא ²²אמ' מחזירין אותו. ובמוספין מתפלל שבע, ואו' קדושת היום באמצע.

יב ²³בשבת, וביום טוב, וביום הכפורים מתפלל שבע, ואו' קדושת היום באמצע. ²⁴רבן שמעון בן גמליאל ור' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקה או' ²⁶כל זמן שזקוק לשבע או' קדושת היום באמצע.

יג יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, בית שמיי או' מתפלל עשר. ובית הלל או' מתפלל תשע. יום טוב שחל להיות בשבת, בית שמיי אומר' מתפלל שמונה, ואו' של שבת בפני עצמה ושל יום טוב בפני עצמו, ומתחיל בשל שבת. ²⁷ובית הלל או' מתפלל שבע,²⁸ ומתחיל בשל

¹⁶ ליעזר או' בהודיה | ד אלעזר אומר בהודאה.

¹⁷ שבת... באמצע | ד חסר.

¹⁸ בשחרית ובמנחה | א שחרית ומנחה.

¹⁹ קדושת היום | א מעין המורע.

²⁰ בעבודה | כ"ה א. ב באמצע.

²¹ ר' ליעזר וכו' | א ור' אליע' אומ' בהודאה.

²² אמ' | א אמר אין.

²³ בשבת וכו' | ד שבת ויום הכפורים א שבת ויום טוב ויום הכיפ'.

²⁴ רבן... באמצע | א חסר.

²⁵ ישמעאל בר' | ד חסר.

²⁶ כל זמן וכו' | ד כל מקום שמתפלל שבע אומר קדושות.

²⁷ ובית | ד א בית.

²⁸ ומתחיל | ד א מתחיל.

¹ מכוונין את לבם | ד מתפללין.

² המקדש | א המקדש ומתפללין.

³ בצפון | ד לצפון א בצפון פניהם לדרום עומדים בצפון.

⁴ בדרום | ד העומדים בררום א עומדין בדרום.

⁵ במזרח | ד העומדים במזרח א עומדים במזרח.

⁶ במערב | ד א העומדים (א עומדים) למערב.

⁷ למקום | ד א במקום.

⁸ בבכר | כך מנוקד גם בפר'.

⁹ בשחרית | א שחרית ד ערבית שחרית.

¹⁰ ובמנחה | ד א ומנחה.

¹¹ (תפלה קצרה) | ד א חסר.

¹² המורע | ד המאורע בהורא'.

¹³ אין | ד חסר.

¹⁴ וכל... אותו | א חסר.

¹⁵ בשחרית ובמנחה | ד שחרית ומנחה.

שבת ומסיים בשל שבת, ואו' קדושת היום באמצע. ר' נתן¹ או' אף חותם² בבה ברוך מקדש השבת וישראל והזמנים.

מִסְכַּת בְּרֻכּוֹת פֶּרֶק חֲמִישִׁי

משנה א

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבד ראש.

א אין עומדין להתפלל לא מתוך³ סיחה ולא מתוך⁴ השחוק ולא מתוך קלות⁵ ראש אלא מתוך דברים של חכמה. וכן לא יפטר אדם⁶ מחבירו לא מתוך שיחה ולא מתוך⁷ שחוק⁸ ולא מתוך קלות ראש אלא מתוך דברים של חכמה, שכן מצינו בנביאים הראשונים⁹ שסיימו¹⁰ דבריהם בדברי שבח¹¹ ותנחומין.

חֲסִידִים הָרָאשׁוֹנִים

הָיוּ שׁוֹהֵים¹² שְׁעָה אַחַת וּמִתְפַּלְלִים,

כְּדִי שִׁכְנוּ אֶת לִבָּם לְמָקוֹם.

וְאָפְלוּ הַמֶּלֶךְ שׁוֹאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ, לֹא יִשְׁכְּנוּ; אָפְלוּ נֶחֱשׁ כְּרוּךְ עַל עֵקְבוֹ, לֹא יִפְסִיק.

ב היה עומד ומתפלל¹³ בסרטיה ובפלטיה, הרי זה עובר פני חמור,¹⁴ פני חמר, פני קדר,¹⁵ (עולה)¹⁶ ואין¹⁷ מפסיק. אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהיה¹⁸ מתפלל¹⁹ ונשכו ערוד ולא הפסיק. הלכו תלמידיו ומצאוהו מת על פי חורו. אמרו²⁰ אילו לאדם שנשכו²¹ ערוד,²² אילו²³ לערוד שנשכו לבן דוסא.

בב הכותב את השם, אפי' ²⁴המלך שואל בשלומו לא ישיבנו. היה כותב²⁵ חמשה ששה שמות כיון שגמר אחד מהן משיב שאילת שלום.

¹ נתן | אד. ב חסר.

² בה | ד א חסר.

³ סיחה | ד שיחה א שיח.

⁴ השחוק | ד א שחוק.

⁵ ראש | ד א ראש ולא מתוך דברים בטלים א) בטילים).

⁶ מחבירו | ד מחבירו.

⁷ שחוק | ד א שחוק ולא מתוך דברים בטלים א) בטילים).

⁸ ולא... ראש | א חסר.

⁹ שסיימו | א שחותמין.

¹⁰ דבריהם | ד את דבריהם.

¹¹ ותנחומין | א ותחנונים.

¹² שוהים | כך גם פר' קמ'. סופר בטעות(?): "שוחים".

¹³ בסרטיה ובפלטיה | ד בסרטיא ובפלטיא א

באיסטרטיא או בפלטיא.

¹⁴ פני חמר פני | ד א פני חמר ופני.

¹⁵ (עולה) | ד א חסר.

¹⁶ ואין | ד א אינו.

¹⁷ מפסיק | א פוסק.

¹⁸ מתפלל | ד א עומד ומתפלל.

¹⁹ ונשכו | ד א נשכו.

²⁰ אילו | ד א אוי לו.

²¹ ערוד | א ערוד.

²² אילו | ד א אוי לו.

²³ לערוד | א לערוד.

²⁴ המלך | א מלך.

²⁵ חמשה ששה שמות | ד חמשה שמות או ששה א חמשה וששה שמות.

משנה ב

מִזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים בְּתַחֲתֵית הַמַּתִּים,
וְשׁוֹאֲלִים גְּשָׁמִים בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים,
וְהַבְּדִלָה בַּחוּנֵן הַדַּעַת.
רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר:
אוֹמְרָה בִּרְכָה רַבִּיעִית לְעֶצְמָה.
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:
בְּהוֹדָה.

ט:ג לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים, ולא שאל את הגשמים בברכת השנים, מחזירין אותו. לא אמר הבדלה בחונן הדעת, אומרה על הכוס. אם לא אמר מחזירין אותו [ר' יוסי] אומר אף מי שלא הזכיר ²ברית ³בברכת הארץ מחזירין אותו].

משנה ג

הַאֹמֵר:
"עַל קֵן צִפּוֹר [הַגִּיעִי⁴] רַחֲמֶיךָ",
וְ"עַל טוֹב יִזְכָּר שְׁמֶךָ",
"מוֹדִים, מוֹדִים"
מְשַׁתְּקִים אוֹתוֹ.
הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתְּבָה וְטָעָה,
יַעֲבֹד אַחֵר תַּחֲתָיו,
לֹא יִהְיֶה [סוֹרֵךְ⁵] בְּאוֹתָהּ שְׁעָה.
מִנֵּין הוּא מִתְחִיל?
מִתְחַלֵּת הַבִּרְכָּה שְׁטָעָה זֶה.

משנה ד

הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתְּבָה
לֹא יַעֲנֶה אַחֵר הַכֹּהֲנִים "אָמֵן",
מִפְּנֵי הַטְּרוּף.
וְאִם אֵין כֹּהֵן אֵלָּא הוּא,
לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו.
וְאִם אֶבְשָׁתוּ⁶ הֵיא⁷

⁵ סוֹרֵךְ וְכַן נוסח הסופר פר' קמ'. נקדן: סֶרְכֵן.

⁶ אֶבְשָׁתוּ | פר' קמ': "הבטחתו".

⁷ הֵיא | כך גם פר' קמ'. סופר: "הוא". (חשוב לדעת כי נראה שלעיתים הסופר כותב "הוא" על אף כי ברור לו שהקריאה "היא", כבתנ"ך.

¹ ר' יוסי וכו' | השלמתי ע"פ ד.

² ברית | א חסר.

³ בברכת הארץ | א בשל ארץ.

⁴ הַגִּיעִי | כך נוסח הסופר. נקדן הגיה: יַגִּיעִי, וכך גם פר' קמ'. בגלל שנראה שנוסח זה מעולה משאר הנוסחים, הובא נוסח זה בנוסח הפנים

שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת כִּפְיוֹ וְחוֹזֵר לְתַפְלָתוֹ,
רָשִׁי.

משנה ה

הַמִּתְפַּלֵּל וְטָעָה, סִימֵן רַע לוֹ;
וְאִם שָׁלִיחַ¹ צָבֹר הוּא,
סִימֵן רַע לְשׁוֹלְחֵיו,
שֶׁשְׁלֹוּחוֹ שָׁלָאֲדָם כְּמוֹתוֹ.
אָמְרוּ עָלָיו, עַל רַבִּי חֲנִינָא בֶן דּוֹסָה,
שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל עַל הַחוּלִין, וְאוֹמֵר:
"זֶה [חַיִּיה]²", וְ"זֶה מֵת".
אָמְרוּ לוֹ:
מִנֵּין אַתָּה יוֹדֵעַ?
אָמַר לָהֶם:
אִם שָׁגָרָה תַּפְלָתִי³ בְּפִי,
יֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְקַבֵּל;
וְאִם לֹא, יֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְטַרְף.

² חַיִּיה | כך נוסח הסופר (חַיִּיה במשמעות יחיה),
ונראה שטוב יותר משאר הנוסחים. הנקדן הגיה:
"חי" וכך גם פר' קמ'.
³ תַּפְלָתִי | כך גם בקמ'. בפר': "תפילתו".

¹ שָׁלִיחַ | כך גם פר' קמ'. סופר: שְׁלוּחַ. וכן נוסח
הסופר גם במקומות אחרים.

מִסְכַּת בְּרָכוֹת פֶּרֶק שְׁשִׁי [ת' פ"ד]

א

לא יטעום אדם כלום עד שיברך, שני' לה' הארץ¹ ומלואה. הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה² מעל, עד שיתירו לו³ ככל המצות. לא ישתמש אדם בפניו,⁴ בידי, וברגליו אלא⁵ לכבוד קונוה, שני' כל פעל ה' למענהו.

משנה א

כיצד מברכין על הפרות?
על פרות האילן הוא אומר:
"בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ",
חוץ מן היין,
שְׁעַל היין הוא אומר:
"בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן".
ועל פרות הארץ הוא אומר:
"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה",
חוץ מן הפת,
שְׁעַל הפת הוא אומר:
"הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ".
ועל הירקות הוא אומר:
"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה".
רבי יהודה⁸ אומר:
"בּוֹרָא מִיָּנִי דְשָׂאִים".

ב

דבש תמרים, ויין תפוחין, וחומץ ספווניות,⁹ מברך עליהן כדרך שמברכין על¹¹ ההמורים.

ג

יין חי, מברכין¹² עליו בורא פרי העץ, ונוטלין¹³ הימנו לידים.¹⁴ ואם נתן לתוכו מים מברכין עליו בורא פרי הגפן, ואין נוטלין¹⁵ ממינו לידים דברי ר' ליעזר. וחכמים או'¹⁶ בין כך ובין כך מברכין עליו בורא פרי הגפן, ואין נוטלין¹⁷ ממינו לידים.

[ד, ה להלן משנה ב]

⁹ ספווניות | ד סתוניות א סיתוניית.

¹⁰ מברך | ד א מברכין.

¹¹ המורים | ד א המוריים.

¹² עליו | כ"ה ד א. ב עליהן.

¹³ הימנו | א ממנו.

¹⁴ ואם | ד א חסר.

¹⁵ ממנו | ד א הימנו.

¹⁶ בין כך ובין כך | ד אחד זה ואחד זה אחד חי

ואחד מזוג.

¹⁷ ממנו | ד א הימנו.

¹ ומלואה | א ומלואה תבל ויושבי בה.

² מעל | א הרי זה מעל.

³ שיתירו | א שהתירו.

⁴ כל | א את כל.

⁵ בידיו וברגליו | ד א ידיו ורגליו.

⁶ לכבוד קונוהו | א בכבוד קוניהו.

⁷ הגפן | כך מנוקד גם בפר'.

⁸ יהודה | כך גם פר' קמ'. סופר: "יודה". באופן

כללי, בכל שלושת כתבי היד: קאופמן, פר', וקמ',

פעמים שכתוב "יודה" ופעמים שכתוב "יהודה".

מכאן והלאה לא יובאו הערות על יודה-יהודה.

ו הכוסס¹ את החטין, מברך עליהן בורא מיני זרעים. אפאן,² בשלן,³ אם היו פרוסות קיימות מברך עליהן המוציא לחם מן הארץ,⁴ ומברך אחריהן⁵ שלש ברכות. אין הפרוסות קיימות, מברך עליהן בורא מיני מזונות, ומברך אחריהן ברכה אחת.

ז הכוסס את האורז, מברך עליו בורא⁶ פרי האדמה.⁷ אפאן,⁸ בשלן,⁹ אע"פ שהפרוסות קיימות מברך¹⁰ עליהן בורא מיני מזונות, ואין מברך¹¹ אחריהן כלום. זה הכלל, כל שתחילתו המוציא¹² לחם¹³ מן הארץ, מברך אחריו שלש ברכות.

משנה ב

ברך על פרות האילן "בורא פרי האדמה",

יצא;

ועל פרות הארץ "בורא פרי העץ",

לא יצא.

ועל כלם, אם אמר "שהכל נהיה"¹⁴ בברךו",

יצא.

ד הביאו לפניו מיני¹⁵ תרגומה, מברך עליהן בורא מיני כסנין. על הזרעים¹⁶ או' בורא מיני זרעים. ועל הדשאים¹⁷ או' בורא מיני דשאים. ועל¹⁸ ירקות או' בורא¹⁹ פרי האדמה. ר' יהודה או', ברוך מצמיח אדמה בדברו. ר' מאיר או' אפילו ראה את הפת, ואמ' ברוך²⁰ אשר ברא את הפת זו, כמה היא נאה,²¹ זו ברכתה.

ה ראה²² את התאנים²³, ואמ' ברוך²⁵ שברא²⁶ את התאנים הללו, כמה²⁷ נאים הן,²⁸ זו ברכתן. ר' יוסי או' כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכה לא יצא. ר' יהודה אומר כל שנשתנה מבריותו ושינה²⁹ ברכתו יצא.

¹ את החטין | ד חטין א חטים.

² בשלן | ד ובשלן א ובישלן.

³ אם היו פרוסות | ד א בזמן שהפרוסות.

⁴ ומברך אחריהן | ד חסר. א ומברך עליהן.

⁵ שלש | ד ושלש.

⁶ פרי האדמה | א מיני זרעים.

⁷ אפאן | א אפאן.

⁸ בשלן | ד ובשלן א ובישלן.

⁹ אע"פ | א כל זמן.

¹⁰ עליהן | א עליו.

¹¹ אחריהן כלום | ד עליהן כלום אחריו א אחרי

כלום.

¹² לחם | ד חסר.

¹³ מן הארץ | ד א חסר.

¹⁴ נהיה | כך מנוקד גם בפר'.

¹⁵ תרגומה | ד תרגימא א תרגומא.

¹⁶ או' | ד הוא אומר א הוא אומ'.

¹⁷ או' | ד הוא אומר א הוא או'.

¹⁸ ירקות או' | ד א הירקות הוא אומר.

¹⁹ פרי | בגליון א בכת"י הסופר: מיני.

²⁰ אשר ברא | ד א שברא.

²¹ זו | ד הרי זו א זו היא.

²² ראה | ד אפלו ראה.

²³ את התאנים | ד תנאים א תאינים.

²⁴ ב נוסף: ואמ' ברוך שברא את התאנים.

²⁵ שברא | ד שבר' א מי שברא.

²⁶ את התאנים | ד תאנים א התאינים.

²⁷ נאים הן | ד א הן נאות.

²⁸ זו | ד זו הן א זו היא.

²⁹ ברכתו | א את ברכתו.

- ח** כיצד סדר 'סעודה, אורחין נכנסין² ויושבין³ על ספסלים, וועל גבי קתדראות, עד⁵ שיתכנסו⁶ נתכנסו כולן⁷ נתנו⁸ להם לידים, כל אחד ואחד נוטל ידו אחת. מזגו להם את הכוס, כל אחד ואחד מברך לעצמו. הביאו⁹ לפניהם¹⁰ פרפראות, כל אחד ואחד מברך לעצמו. עלו והסבו, ונתנו להם לידים, אע"פ¹¹ שנטל ידו אחת נוטל שתי ידיו. מזגו להם את הכוס, אע"פ שברך על הראשון מברך על השני. הביאו לפניהם פרפראות, אע"פ שברך על הראשונה מברך על השניה. ואחד מברך לכולן. הבא אחר שלש פרפראות אין לו רשות ליכנס.
- ט** ¹³אמ' רבן שמעון בן ¹⁴גמליאל זה מנהג גדול היה בירושלם, פורסין מטפחת על גבי הפתח. כל זמן שהמטפחת פרוסה אורחין נכנסין, נסתלקה ¹⁵מטפחת אין רשות לאורחין ליכנס.
- י** ועוד מנהג אחר היה בירושלם, מוסרין סעודה לטבח. אם נתקלקל דבר בסעודה עונשין את הטבח. הכל לפי כבוד ¹⁶האורחין, והכל ¹⁷לפי כבוד בעל הבית.
- יא** הלכה בסעודה, ¹⁸היוצא ¹⁹לסוך את רגליו נוטל ידו אחת. לדבר עם חבירו והפליג נוטל שתי ידיו. ²⁰היכן הוא נוטל, בא ²¹ויושב במקומו ונוטל. והטפיח ²²מחזר על ²³כל האורחין.

[יב להלן משנה ו]

משנה ג

על דבר שאין גדוליו²⁴ מן הארץ אומר:
 "שהכל נהיה בדברו".
 על החמץ ועל הגוכאי ועל הנזבלות הוא²⁵ אומר:
 "שהכל נהיה בדברו".
 רבי יהודה אומר:
 כל שהוא מין קללה, אין מברכין עליו.

משנה ד

היו לפניו²⁶ מינים הרבה,
 רבי יהודה אומר:

¹⁶ האורחין | ד א בעל הבית.
¹⁷ לפי כבוד בעל הבית | ד לפי האורחין א לפי כבוד האורחים.
¹⁸ היוצא | ד א יוצא.
¹⁹ לסוך | ד להסך א להסיך.
²⁰ היכן | ד א להיכן.
²¹ ויושב | ד א ומיסב.
²² מחזר | א ומחזיר מפה.
²³ כל | ד א חסר.
²⁴ גדוליו | כך גם פר' קמ'. סופר: "גידולו".
²⁵ הוא | כך גם פר' קמ'. סופר בטעות(?) נוסף: "היה".
²⁶ לפניו | כך גם פר' קמ'. הסופר כתב: "לפני" ולאחר מכן נתלתה וא", ספק נתלתה ע"י הסופר - ספק ע"י הנקדן.

¹ סעודה | ד א הסעודה.
² ויושבין | א ויושבים.
³ על | ד א על גבי.
⁴ ועל | א או על.
⁵ שיתכנסו | ד שיכנסו כולן א שנכנסו כולם.
⁶ נתכנסו כולן | ד נכנסו כולן. א חסר.
⁷ נתנו | ד ונתנו א ונטלו ונתנו.
⁸ להם | כ"ה ד א. ב להם.
⁹ לפניהם | ד א להם.
¹⁰ פרפראות | ד פרפריות. וכן בסמוך.
¹¹ שנטל | א שנטל.
¹² הביאו לפניהם | א והביאו להם.
¹³ אמ' רבן שמעון בן גמליאל | ד א רבן שמעון בן גמליאל אומר.
¹⁴ גמליאל | ד א.
¹⁵ מטפחת | ד חסר. א המטפחת.

אם יש ביניהן ממין שבעה,
עליו הוא מברך.
וחכמים אומרים:
[מברך¹] על איזה מהן שירצה.
הביאו² לפניו אורז ויין, מברך על האורז ופוטר את היין.
צנון ונובלות, מברך על הצנון ופוטר את הנובלות.

משנה ה

ברך על היין שלפני המזון,
פטר את היין שלאחר המזון.
ברך על הפרפרת שלפני המזון,
פטר את הפרפרת שלאחר המזון.
ברך על הפת,
פטר את הפרפרות³;
על הפרפרות,
לא פטר את הפת.
בית שמי אומרים:
אף לא מעשה קדרה.
ה:א באת להם מתיקה בתוך המזון, מברך על המזון ופוטר את המתיקה.
ה:ב ר' מונא או' משום ר' יהודה פת הבאה בכיסנין⁴ לאחר המזון, טעונה ברכה לפנייה ולאחריה.

משנה ו

היו יושבין,
כל אחד ואחד מברך לעצמו;
הסבו,
אחד מברך לכלם.
בא להם יין בתוך המזון,
כל אחד ואחד מברך לעצמו;
לאחר המזון,
אחד מברך לכלם, ואומר על המגמר⁹,
ה:כג עשרה שהיו מהלכין בדרך, אע"פ שכולן
אוכלין מככר אחד כל אחד ואחד מברך
לעצמו. ישבו לאכל, אע"פ שכל אחד ואחד
אוכל מככרו אחד מברך לכולן.
יב שאלו את בן זומא, מפני מה זאמרו בא להם
יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו.
זאמ' להם לפי שאין בית הבליעה פנוי.
⁸

⁴ באת | ד בא א באתה.
⁵ לאחר | ד א אחר.
⁶ מהלכין בדרך | ד אוכלין.
⁷ אמרו | ד א חסר.
⁸ אמ' | ד אמר א ואמ'.
⁹ המגמר | כך מנוקד גם בפר'.

¹ מברך | כך גם פר' קמ'. מילה זו נוספה ע"י
מגיה מאוחר.
² לפניו | ד לו א להם.
³ הפרפרות | וכעין זה בפר'. סופר: "פרפרת", וכן
בקמ'. על אף שלהלן בעוד שתי מילים כולם
גורסים בלשון רבים.

אף על פי שאין מביאין את המגמר
אלא לאחר הסעודה¹.

משנה ז

הביאו לו מליח כתחלה ופת עמו,
מברך על המליח ופוסט את הפת,
שהפת טפלה לו.
זה הכלל:

כל שהוא עקר ועמו טפלה,

מברך על העקר ופוסט את הטפלה.

^{יד} מליח ופרוסה, מברך על המליח ופוסט את הפרוסה. ר' חנינה בן גמליאל או³ מליח הבא
בתחילה לפני⁵ המזון, ופת⁶ הבאה עם המליח לאחר המזון, טעונה ברכה לפנייה ולאחריה.

^{יד} רבן שמעון בן גמליאל או⁷ פרוסות סימן גדול לאורחין. כל זמן שאורחין רואין את הפרוסות
יודעין שדבר⁷ בא⁸ אחריהן, וכבר שלם¹⁰, דגה¹¹ וקטנית, יודעין שאין דבר אחר בא אחריהן.

^{טו} מברכין על הדגן שהוא מן המובחר. כיצד
שלימה של גלוסקין ושלימה של בעל הבית, מברך על שלימה של¹² (בעל הבית) גלוסקין.
פרוסה של גלוסקין ושלימה של בעל הבית, מברך על שלימה של בעל הבית.
פת חטין ופת שעורין, מברך על של חטין.
פרוסה של חטין ושלימה של שעורין, מברך על פרוסה של חטין.
פת שעורין ופת כוסמין מברך על של שעורין. והלא כוסמין יפין¹³ מן השעורין, אלא
¹⁴ שהשעורין ממין שבעה, וכוסמין¹⁵ אינן ממין¹⁶ שבעה.

משנה ח

^ח אכל תאנים וענבים ורמונים,
מברך עליהן שלוש ברכות.
דברי רבן גמליאל.
וחכמים אומרים:
ברכה אחת¹⁷.
רבי עקיבה אומר:

¹ הסעודה | כך מנוקד גם בפר'.

² חניניה | א חניניה.

³ מליח | א פת.

⁴ בתחילה | ד בתחלה א תחילה.

⁵ המזון | א מזון.

⁶ הבאה | ד א הבא.

⁷ אחר | א חסר.

⁸ אחריהן | ד אחריהם.

⁹ כבר | א כיכר.

¹⁰ דגה | א חסר.

¹¹ וקטנית | א וקטנית.

¹² (בעל הבית) | ד א חסר.

¹³ מן השעורין | א משעורים.

¹⁴ שהשעורין... שבעה | א ששעורים... שבע.

¹⁵ אינן | ד אינה א אין.

¹⁶ שבעה | א שבע.

¹⁷ אחת | כך גם בפר'. אך בקמ' ובדפוסים נוסף:

"מעין שלש".

אָפּלו שְׁאָכַל שֶׁלֶק, וְהוּא¹ מְזוֹנוּ,
מְבָרֵךְ עָלָיו² שֶׁלֶשׁ בְּרָכוֹת.

טז זה הכלל כל שהוא ממין³ שבעה⁴ וממין דגן, רבן גמליאל או' מברך אחריו שלש ברכות.
וחכמים או' ברכה אחת.⁵ מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין ביריחו, הביאו לפניהם
כותבות ואכלו. קפץ ר' עקיבא⁷ בדרך אחריה⁸ אחת, אמ' לו רבן גמליאל, עקיבא, למה¹⁰ אתה
מכניס ראשך¹¹ לבין¹² המחלקות. אמ' לו למדתנו אחרי רבים להטות. אע"פ שאתה או' כך¹⁴
וחתירך או' כך, הלכה כדברי המרובין.
ר' יהודה או' משמו, כל שהוא¹⁶ ממין¹⁷ שבעה¹⁸ ולא ממין דגן, או¹⁹ או²⁰ דגן ולא עשאו פת, רבן
גמליאל או' מברך אחריו שלש ברכות. וחכמים או' ברכה אחת.²¹ וכל²² שאינו לא ממין²³ שבעה
ולא ממין דגן, רבן גמליאל או' מברך²⁴ אחריו²⁵ ברכה אחת. וחכמים או' ולא כלום.

ח השוטה מים לצמא²⁷,
אומר "שהכל נהיה בדברו".

רבי טרפון אומר:
"בורא נפשות [רבות]²⁸ וחסרונן".

טז מעשה בר' טרפון שהיה²⁹ מיסב בצלו של שובך³⁰ במנחה בשבת, הביאו לפניו דלי של צונין.
אמ' להם³¹ לתלמידיו השוטה מים לצמא³² מאי מברך. אמרו לו³³ למדנו רבינו. אמ' להם
בורא נפשות וחסרונן.
אמ' להם³⁴ אשאל. אמרו לו³⁵ למדנו³⁶ רבנו. אמ' להם הרי הוא או' וישבו לאכל לחם וישאו
עיניהם ויראו וגו', והלא אין דרכן של ערביים להיות נושאים אלא עורות³⁷ וורח רעה ועיטרן,
אלא שנתנו³⁸ אותו³⁹ צדיק בין דברים⁴⁰ חבובין.⁴¹ והלא דברים קל וחומר, ומה אם בשעת כעסן
של צדיקים⁴² מרחמין עליהם, בשעת הרחמים על אחת כמה וכמה.

²³ שבעה | א שבע.
²⁴ אחריו | ד א חסר.
²⁵ ברכה | א חסר.
²⁶ ולא כלום | ד א אין מברכין (א מברך) כלום.
²⁷ לצמא | כך מנוקד גם בפר'.
²⁸ רבות | מילה זו חסרה בנוסח הסופר, פר' וקמ'.
²⁹ מיסב | ד א יושב.
³⁰ במנחה בשבת | ד א בשבת במנחה.
³¹ לתלמידיו | ד א ר' טרפון לתלמידיו.
³² מאי | ד כיצד א כיצד הוא.
³³ ילמדנו | ד למדנו א למדינו.
³⁴ אשאל | א חסר.
³⁵ ילמדנו | ד למדנו א למדינו.
³⁶ רבנו | א חסר.
³⁷ וריח | ד א ריח.
³⁸ אותו | ד את. א חסר.
³⁹ צדיק | ד הצריק ההוא א צדיק ההוא.
⁴⁰ חבובין | ד א החביבין.
⁴¹ והלא | א והרי.
⁴² מרחמין | א מרחמים.

¹ והוא | כך גם פר' קמ'. סופר: "והיא".
² עליו | כך גם פר' קמ'. בדפוסים: "אחריו".
³ שבעה | א שבע.
⁴ וממין | ד ומן א או מין.
⁵ מעשה | א ומעשה.
⁶ ואכלו | ד ואכלום. א חסר.
⁷ ברך | ד וברך א וברך.
⁸ אחת | ד ברכה אחת מעין שלש א ברכה אחת.
⁹ למה | ד א מה לך.
¹⁰ אתה | א שאתה.
¹¹ לבין | ד א בין.
¹² המחלקות | ד המחלוקת א המחלוקות.
¹³ לו | א לו ר'.
¹⁴ וחתירך... כך | א חסר.
¹⁵ משמו | ד א משום רבן גמליאל.
¹⁶ ממין | ד א מין.
¹⁷ שבעה | א שבע.
¹⁸ ולא ממין | ד א ואינו מין.
¹⁹ או | ד א חסר.
²⁰ דגן ולא עשאו | ד א ודגן שלא עשאו (א עשאו).
²¹ וכל | ד א כל.
²² שאינו | א שהוא.

יז כיצא בו, ויקרבו וישאום בכתנותם אל מחוץ למחנה. והלא דברים קל וחומר, ומה אם בשעת² כעסן של צדיקים³ כך, בשעת הרחמים על אחת כמה וכמה. כיצא⁴ בו, לא אכל האריה את הנבילה ולא שיבר את החמור.⁵ והלא דברים קל וחומר, ומה אם בשעת כעסן של צדיקים מרחמין עליהם, בשעת הרחמים על אחת כמה וכמה. אמ' להם אשאל. אמרו לו⁶ למדנו⁷ רבנו. אמ' להם מפני מה זכה⁸ יהודה למלכות, מפני שהודה בתמר.

יח מעשה בארבעה זקנים שהיו יושבין בבית שער של ר' יהושע. אלעזר בן מתאי,¹⁰ וחנניא בן כינאי, ושמעון בן עזאי, ושמעון התימני,¹¹ והיו¹² עוסקין במה ששנה להם ר' עקיבא.¹³ מפני מה זכה יהודה למלכות, מפני שהודה בתמר. הוסיפו הן מעצמן, אשר חכמים יגידו ולא כיחדו מאבותם להם לבדם ניתנה הארץ וגו'. אמ' להם וכי נותנין שכר על¹⁴ העבירות.¹⁵ אלא מפני מה זכה יהודה למלכות, מפני שהציל את אחיו מן המיתה, שנ' ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וגו'. אמ' להם¹⁶ דיה להצלה שתכפר על¹⁷ המכירה. אלא מפני מה זכה יהודה למלכות.¹⁸ אמ' לו מפני הענוה, שנ' ועתה ישב נא עבדך תחת הנער וגו'. אף שאול לא זכה למלכות אלא מפני הענוה, שנ' פן יחדל אבי¹⁹ ודאג לנו. שקל עבדו בו. אבל שמואל²⁰ לא אמ' כן, אלא הנה נטש אביך את²¹ האתונות ודאג לכם לאמר מה אעשה לבני.²² כשהוא בורח מן הסירה מהו או,²³ וישאלו עוד בה' הבא עוד וגו'. אמ' להם והלא ערב הוא, וסופו של ערב לצאת²⁴ ידי ערבותו. אלא מפני מה זכה יהודה למלכות,²⁵ אמרו לו ילמדנו רבינו. אמ' להם מפני שקידש שמו של²⁶ הקב"ה על הים.²⁷ כשבאו שבטים ועמדו על הים, זה אומ' אני ארד, וזה אומ' אני ארד, קפץ שבטו של יהודה וירד תחילה וקידש שמו של מקום על הים. ועל אותה שעה הוא אומר הושיעני אלים כי באו מים עד נפש טבעתי ביון מצולה ואין מעמד וגו', אל תשטפני שכולת [מים ואל תבלעני מצולה] וג',²⁹ ואור' היתה יהודה לקדשו וגו'. יהודה³⁰ קדש שמו של³¹ הקב"ה על הים, לפיכך ישראל ממשלתיו.

¹ ויקרבו | א ויקרבו.

² כעסן | א כעסו.

³ כך | ד א מרחמין עליהן (א עליהם).

⁴ בו | א בדבר אתה אומ'.

⁵ והלא | א והרי.

⁶ ילמדנו | ד למדנו א למדינו.

⁷ רבנו | ד רבינו. א חסר.

⁸ יהודה למלכות | א למלכות יהודה ד למלכות

אמרו לו.

⁹ יהושע | א יהושע אילו הן.

¹⁰ וחנניא בן כינאי | ד וחנניה בן עכניאי א וחנניה

בן חכניאי.

¹¹ והיו | ד א היו.

¹² עוסקין | א עוסקין.

¹³ עקיבא | ד טרפון אמר להן ר' עקיבא.

¹⁴ העבירות | ד העברה א העבירה.

¹⁵ אלא | ד אמרו לו אלא.

¹⁶ דיה | ד דיה א דיי.

¹⁷ המכירה | א המיתה המכירה.

¹⁸ אמ' לו | ד א חסר.

¹⁹ מן | א את.

²⁰ לא אמ' | ד אינו א אינו או'.

²¹ האתונות | ד א דברי האתונות פ דברי האתונות.

²² כשהוא | ד א וכשהוא.

²³ וישאלו | ד וישאלו א וישאל.

²⁴ ידי | א ירד ידי.

²⁵ אמרו... להם | ד אמ' להם למדנו רבנו אמ' להן.

²⁶ א חסר.

²⁷ הקב"ה | א מקום.

²⁸ כשבאו | ד שכשעלו א שכשבאו.

²⁹ ארד... ארד | ד יורד... יורד א יורד תחילה...

יורד תחילה.

³⁰ ואור' היתה | ד וכן הוא אומר בצאת ישראל

ממצרים היתה א וכן הוא אומ' בצאת ישר' ממצר'

בית יעקב מעם לועז היתה.

³¹ קדש | א שקידש.

³² הקב"ה | א מקום.

[שינוי מקום]

ט עקרו להביא את הכלה, ¹הניחו שם אפי' ²זקן ³אפי' חולה אין צריכין לברך למפרע, וכשהן חוזרין אין צריכין לברך כתחילה. לא הניחו שם ⁴זקן ⁵או חולה צריכין לברך למפרע, וכשהן חוזרין צריכין לברך כתחילה.

כ בעל הבית שהיה מסב ואוכל, ⁶קראו חבירו לדבר עמו, ⁷אין צריך לברך למפרע. וכשהוא חוזר אין צריך לברך כתחילה. הפליג צריך לברך למפרע, וכשהוא חוזר צריך לברך כתחילה.

כא פועלין שהיו עוודין בתאנים, וגודרין בתמרים, ומוסקין בזיתים, אע"פ שמפסיקין ואוכלין, ⁸ומפסיקין ואוכלין, אין ⁹צריכין לברך ¹⁰למפרע. וכשהן חוזרין אין צריכין לברך כתחילה. הפליגו, צריכין לברך ¹¹למפרע, וכשהן חוזרין צריכין לברך כתחילה.

[סדר סעודה בשבת]

ה:א לא יאכל אדם ¹²בערב שבת מן המנחה ולמעל', כדי שיכנס לשבת ¹³כשהוא תאוה, דברי ר' יהודה, ר' יוסה או' ¹⁴אוכל והולך עד שעה שתחשך.

ב מעשה ברבן שמעון בן גמליאל ור' יהודה ור' יוסה שהיו מסובין בעכו, וקדש עליהן היום. אמ' לו רבן שמעון בן גמליאל לר' יוסי, ¹⁵ברבי, רצונך נפסיק לשבת. אמ' לו ¹⁶בכל יום אתה מחבב דבריי בפני ¹⁷יהודה, ועכשיו אתה מחבב דברי יהודה בפניי, הגם לכבוש את המלכה עמי בבית. אמ' לו אם כן לא נפסיק, שמא ¹⁸תקבע הלכה לדורות. אמרו לא זז משם עד שקבעו הלכה כר' יוסי.

ג אורחין שהיו מסובין אצל בעל הבית וקדש עליהן היום ¹⁹ועקרו עם חשיכה לבית המדרש, חזרו, ומזגו להם את הכוס, אומרין עליו קדושת היום דברי ר' יהודה. ר' יוסה או' אוכל והולך עד שעה שתחשך.

ד מזגו לו כוס ראשון, מברך ²⁰עליו ברכת המזון, ²¹מזכיר של שבת בברכת המזון, והשני או' עליו קדושת היום.

[דרך ארץ בסעודה]

ה כיצד סדר הסב, בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראשה של ראשונה, ²²שני לו למטה ²³ממנו. ²⁴בזמן שהן שלש מטות, גדול מסב בראשה של אמצעית, שני לו למעלה ²⁵ממנו, ²⁶שלישי ²⁷לו למטה ²⁸ממנו. כך היו מסדירין והולכין.

¹⁵ ברבי רצונך | א חסר.

¹⁶ בכל יום | א כל יום ויום.

¹⁷ יהודה | א ר' יהודה.

¹⁸ תקבע... לדורות | א תקבעו... בישר'.

¹⁹ ועקרו | ד עקרו א עוקרין.

²⁰ עליו | א חסר.

²¹ מזכיר | ד א ומזכיר.

²² שני | ד ושני א והשני.

²³ ממנו | ד הימנה א הימנו.

²⁴ בזמן | ד א ובזמן.

²⁵ ממנו | ד א הימנו.

²⁶ שלישי | א ושלישי.

²⁷ לו | א חסר.

²⁸ ממנו | ד א הימנו.

¹ הניחו | א והניחו.

² זקן | א זקן אחר.

³ אפי' | ד א או אפילו.

⁴ זקן | א אפילו זקן אחד.

⁵ או חולה | א ואפילו חולה אחד.

⁶ קראו | כ"ה ד א. ב יקראו.

⁷ אין | א אינו.

⁸ ומפסיקין | ד א מפסיקין.

⁹ צריכין | ד א צריך.

¹⁰ למפרע... לברך | א חסר.

¹¹ למפרע | א חסר.

¹² בערב | ד א ערב.

¹³ כשהוא תאוה | ד א בתאוה.

¹⁴ אוכל והולך | ד אד' אוכל והולך א הולך ואוכל.

- ו** סדר¹ נטילת ידים כיצד, ²עד חמשה מתחילין מן הגדול, מחמשה ואילך מתחילין מן הקטן³.
סדר⁴ מזיגת הכוס כיצד, בתוך המזון מתחילין מן הגדול, ⁵לאחר המזון מתחילין מן המברך.
רצה לחלוק כבוד לרבו, או למי שגדול⁶ ממנו, הרשות בידו.
- ז** שנים ממתינין זה לזה בקערה. ⁷שלשה אין ממתינין. המברך פושט ראשון. רצה לחלוק כבוד לרבו, או למי שגדול⁸ ממנו, הרשות בידו.
- ח** לא⁹ ישוך אדם מן הפרוסה ויחזירנה לקערה מפני סכנת נפשות.
- ט** לא ישתה אדם מן הכוס ויתננו לחבירו לפי שאין דעת בריות שוות.
- י** אחד משמש את ¹⁰שנים אוכל עמהן, ¹¹שלשה ¹²אין אוכל עמהן, ¹³אלא אם כן נתנו לו רשות.
- [נטילת ידים]
- יג** מים¹⁴ הראשנים רשות, האחרנים חובה. מים הראשנים אם רצה להפסיק מפסיק,¹⁵ מים¹⁶ האחרנים אם רצה להפסיק אינו מפסיק.

⁹ ישוך | א יישך.
¹⁰ שנים | ד א השנים הרי זה.
¹¹ שלשה | א שלש.
¹² אין | ד א אינו.
¹³ אלא אם כן נתנו | ד א עד שיתנו.
¹⁴ הראשנים.. האחרנים | ד א ראשונים.. אחרונים.
¹⁵ מים | ד א חסר.
¹⁶ האחרנים | ד אחרונים א והאחרונים.

¹ נטילת | א לנטילת.
² עד | כ"ה ד א. ב עם.
³ הקטן | ד הקטן עד שמגיע לחמשה וחוזר ומתחיל מן הגדול. ולמקו' שמים אחרונים חוזרין שם ברכה חוזרת.
⁴ מזיגת | ד א למזיגת.
⁵ לאחר | ד אחר א ואחר.
⁶ ממנו | א הימנו.
⁷ שלשה | א ושלשה.
⁸ ממנו | א הימנו.

מִסְכַּת בְּרָכוֹת פֶּרֶק שְׁבִיעִי [ת' המ' פ"ה]

א:ו

ברכת הזימון מן התורה, שנ' ואכלת ושבעת וברכת, זו ברכת הזימון. את ה' אלהיך, זו ברכה ראשונה. על הארץ, זו ברכת הארץ. והטובה, זו ירושלם, שנא' ההר הטוב הזה והלבנון. אשר נתן לך³, זו הטוב והמטיב. מניין שכשם שאתה⁴ מברך לאחריו⁵ כך⁶ מברך לפניו, ת"ל אשר נתן לך, משעה שנתן לך. מניין אף על ההרים ועל הגבעות, ת"ל על הארץ. מניין אף על התורה⁸ ועל המצות, ת"ל אשר נתן לך, וואו' ואתנה לך את לוחות האבן. ר' מאיר או' מנין שכשם שאתה מברך על הטובה כך אתה מברך על הרעה, ת"ל אשר נתן לך ה' אלהיך, אליך דינך, בכל דין שדנך, בין במדת הטוב¹⁰ בין במדת¹¹ פורענות.

משנה א

שְׁלֹשָׁה שְׁאָכְלוּ כְּאֶחָת חֵיבִין לְזָמֵן.
אָכַל דְּמַאי,
וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁנִּטְלָה תְּרוּמָתוֹ,
וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּפְדּוּ,
הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁאָכַל כְּזִית,
וְהַכֹּתִי,

מְזַמְּנִין עָלֶיהֶן.

אָכַל אָכַל טָבֵל,

ב

וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁלֹא נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ,
וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁלֹא נִפְדּוּ,
הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁאָכַל פָּחוֹת¹² מִכְּזִית,
וְהַנֶּכְרִי,
אֵין מְזַמְּנִין עָלֶיהֶן.

משנה ב

ג נָשִׁים, וְעֶבְדִּים, וְקִטְנִים,

אֵין מְזַמְּנִין עָלֶיהֶן.

עַד כַּמָּה הֵן¹³ מְזַמְּנִין?

עַד כְּזִית.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:

עַד כְּבִיצָה.

יד הכל חייבין בברכת המזון. כהנים לויים וישראל גרים ועבדים משוחררין חללים נתינים ממזרין סריס אדם וסריס חמה פצוע דכא וכרות שפכה כולן חייבין¹⁴ ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן. טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן.

⁹ וואו' | ד ולהלן הוא אומר (א אומ').

¹⁰ בין | א ובין.

¹¹ פורענות | ד א הפורענות.

¹² פחות | כך מנוקד גם בפר'.

¹³ הן | כך גם נוסח פר'. בקמ' ובדפוסים חסרה

מילה זו.

¹⁴ ואין מוציאין את הרבים | ד ומוציאי' הרבי' את.

¹ הטובה | פ הטבה א טובה.

² שנא' | ד א וכן הוא אומר (א אומ').

³ ה' | פ ד א חסר.

⁴ מברך | א מברכו.

⁵ כך | ד א כך אתה.

⁶ מברך | א מברכו.

⁷ מנין אף | ד ומניין שאף.

⁸ ועל המצות | א אף על המצוה.

טו אנדרוגינוס מוציא את מינו ¹ואינו מוציא את שאינו מינו. טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו.

טז מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו.

יז נשים ועבדים וקטנים ²פטורין ³ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן. באמת אמרו אשה מברכת לבעלה, בן ⁴מברך לאביו, ⁵עבד ⁶מברך לרבו.

יח קטן שיכול לאכול כזית מזמנין עליו, ⁷שאין יכול לאכול כזית אין מזמנין עליו, ⁸ואין מדקדיקין בקטן.

יח בין ⁹שאומר נברך, ¹⁰בין ¹¹שאומר ¹²ברוך אין תופשין אותו על כך. ¹³הנקדיקין תופשין אותו על כך. **יט** להלן מ"ד]

כ רבן שמעון בן גמליאל או' עלו ¹⁴והסבו וטובל עמהן, אע"פ שלא אכל עמהן כזית דגן, ¹⁵מזמנין עליו.

כא להלן ח:ח: ²כב להלן ברכות המצווה ²כג לעיל ו:ו]

כד פועלין שהיו עושין אצל בעל הבית, הרי אילו מברכין שתיים. ¹⁶אומר ברכה ¹⁷הראשנה ¹⁸וכולל ¹⁹את ירוש' בשל ארץ, וחותם בשל ארץ. ²⁰ואם היו עושין עמו ²¹בסעודן, או שהיה בעל הבית מברך להן, הרי אילו מברכין ארבע.

משנה ג

ד כיצד מזמנין?

בשלישה אומר ²²[סופר: אומריין. (וכן להלן) ²³] "נברך";
בשלישה והוא אומר "ברכו" ²⁴[נ.א. ברוך הוא. (וכן להלן) ²⁵].
בעשרה אומר "נברך לאלהינו";
בעשרה והוא אומר "ברכו".
אחד עשרה ואחד ²⁶עשר רבוא.

¹⁷ הראשנה | א ראשונה ד ראשונה כתקנה.

¹⁸ וכולל | א כולל.

¹⁹ את | ד שנייה של א של.

²⁰ ואם | ד אבל אם א אם.

²¹ בסעודין | ד בסעודה א בסעודתן.

²² אומר | כך נוסח הנקדן במשניות ד-ה-ו, וכן מופיע בקמ' בחלקם.

²³ להלן | סופר קאופמן וכן גם בפר', כתבו רוב הפעמים בקיצור (או' - אומ') אך פעם או פעמיים כתבו מלא: "אומריין". הערה זו תקפה לכל משניות ד-ה-ו.

²⁴ ברכו | כך נוסח הסופר, ונוסח זה הושאר בנוסח הפנים כי הנקדן לא מחקו.

²⁵ להלן | כך נוסח פר' קמ' במשניות ד-ה-ו, ולנוסח זה רומז הנקדן.

²⁶ ואחד | כך גם פר' קמ'. סופר: "אחד".

¹ ואינו מוציא את שאינו | א ושאינו.

² פטורין | א חסר.

³ ואין | א אין.

⁴ מברך | ד א חסר.

⁵ עבד | א ועבד.

⁶ מברך | ד א חסר.

⁷ שאין | ד ושאין א ושאינו.

⁸ ואין | ד א אין.

⁹ שאומר | ד שאמר א שאמ'.

¹⁰ בין | א ובין.

¹¹ שאומ' | ד שאמר א שאמ'.

¹² ברוך | ד ברכו א ברוך הוא.

¹³ הנקדיקין | א והנקדיקין.

¹⁴ והסבו | ד והסיבו א הסיבו.

¹⁵ מזמנין | ד א הרי אלו (א אילו) מזמנין.

¹⁶ אומ' | א מברך ד כיצד מברך.

ה במאָה אומר "נְכַרְךָ לִי אֱלֹהֵינוּ";
במאָה וְהוּא אומר "כָּרְכוּ".
בְּאֵלֶּךָ אומר "נְכַרְךָ לִי אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל";
בְּאֵלֶּךָ וְהוּא אומר "כָּרְכוּ".
כְּבוֹא אומר "נְכַרְךָ לִי אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל,
אֱלֹהֵי צְבָאוֹת"²;
כְּבוֹא וְהוּא אומר "כָּרְכוּ".
כַּעֲנִין שֶׁהוּא מְכַרְךָ, כִּךְ עֹנִין אַחֲרָיו:
"כָּרוּךְ יי אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אֱלֹהֵי צְבָאוֹת,
יוֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים, עַל הַמְּזוֹן שֶׁאֲכַלְנוּ".
רְבִי יוֹסֵה הַגָּלִילִי אומר:
לְפִי רַב הַקָּהֶל הֵם מְכַרְכִּין,
שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סח, כז)
"בְּמִקְהָלוֹת כָּרְכוּ אֱלֹהִים, יי מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל".

ו אָמַר רְבִי עֲקִיבָה:
מֵה מְצִינוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת,
אֶחָד מְרַבִּים וְאֶחָד מְמַעֲטִים,³
אומר "כָּרְכוּ אֶת יי".
רְבִי יִשְׁמַעֲלֵל אומר:
"כָּרְכוּ אֶת יי הַמְּכַרְךָ".

משנה ד

ז שְׁלֹשָׁה שֶׁאֲכָלוּ כֹאֲחַת,
אֵינָן רְשִׁיִּים לְחֶלֶק;
וְכֵן אֲרַבְּעָה, וְכֵן חֲמִשָּׁה.
שֶׁשָּׁה נְחֻלְקִים, עַד עֶשְׂרֶה.
וְעֶשְ�רֶה אֵינָן נְחֻלְקִין, עַד שִׁיּוֹ עֶשְׂרִים.
ט⁴ בַּעֲשָׂרִים נְחֻלְקִין. וּבִלְבַד שְׁלֹשָׁה יֵהָא בֵּהן⁵ אַחֵר⁶ שִׁיפְטוֹר עֲצָמוֹ מִן הַזִּמּוֹן.

משנה ה

ח¹ שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת⁷ שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת בְּבֵית אֶחָד,
בְּזֶמֶן שֶׁמִּקְצֶתֶן רוֹאִים אֶלֹ אֶת אֵלֹ,
הָרִי אֵלֹ מְצַטְרֵפִין לְזִמּוֹן.

⁴ בַּעֲשָׂרִים | כ"ה ד א. ב בעשרה.
⁵ אַחֵר | ד א אַחֵר.
⁶ שִׁיפְטוֹר | ד שִׁמְפִּטְרִין א שִׁהֲפִטֵּר אַת.
⁷ חֲבוּרוֹת | כך מנוקד גם בפר'.

¹ אֱלֹהֵי | כך גם פר' קמ'. סופר: "ואלהי"
² צְבָאוֹת | עד כאן הנוסח המצוטט, גם בפר'
ובקמ' ("הצבאות")
³ מְמַעֲטִים | כך גם פר' קמ'.

אם לאו,
אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן.
ח² אין¹ מברכין על היין,
עד שיתן לתוכו² מים,
דברי רבי אליעזר.
וחכמים אומרים:
מברכין.

² לתוכו | כך גם פר' קמ'. סופר: "בתוכו".

¹ אין | כך גם פר' קמ'. סופר: "אין" (?)

מִסְכַּת בְּרָכוֹת פֶּרֶק שְׁמִינִי

משנה א

אָלוּ דְּבָרִים שֶׁבֵּין בֵּית שְׁמִי לְבֵית הָלֵל בְּסֻעֻדָּה. בֵּית שְׁמִי אוֹמְרִין:
מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם, וְאַחֲרָיָהּ מְבָרֵךְ עַל הַיָּיִן.
וּבֵית הָלֵל אוֹמְרִין:
מְבָרֵךְ עַל הַיָּיִן, וְאַחֲרָיָהּ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם.
כה דְּבָרִים שֶׁבֵּין בֵּית שְׁמִי לְבֵית הָלֵל בְּסֻעֻדָּה. בֵּית שְׁמִי אוֹמְרִין:
הַיּוֹם וְאַחֲרָיָהּ כֵּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיָּיִן, שֶׁהַיּוֹם
גּוֹרֵם לֵינּוּ שִׁיבָא, וְכֵבֶד קֹדֶשׁ הַיּוֹם
וְעַדִּין יֵין לֹא בָא.
ז' בֵּית הָלֵל אוֹמְרִין מְבָרֵךְ עַל הַיָּיִן וְאַחֲרָיָהּ
כך מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם, שֶׁהַיָּיִן גּוֹרֵם
לְקִדּוּשׁ הַיּוֹם שֶׁתֵּאֵמַר. דְּבַר אַחֲרָיָהּ
בְּרַכַּת הַיָּיִן תְּדִירָה וּבְרַכַּת הַיּוֹם אֵינָה
תְּדִירָה. וְהִלְכָה כְּדִבְרֵי בֵּית הָלֵל.

משנה ב

בֵּית שְׁמִי אוֹמְרִין:
נוֹטְלִים לְיָדֵים, וְאַחֲרָיָהּ מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס.
וּבֵית הָלֵל אוֹמְרִין:
מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס, וְאַחֲרָיָהּ נוֹטְלִים לְיָדֵים.
כו בֵּית שְׁמִי אוֹמְרִין נוֹטְלִין לְיָדֵים וְאַחֲרָיָהּ
מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס, שְׁמָא נִיטְמָאוּ
מִשְׁקִין⁵ שְׁבִאחֹרֵי הַכּוֹס מִחֻמַּת⁶ הַיָּדִים
וַיַּחֲזִרוּ וַיִּטְמְאוּ אֶת הַכּוֹס. **ז' בֵּית הָלֵל**
אוֹמְרִין אַחֲרֵי הַכּוֹס לְעוֹלָם טְמֵאִין. דְּבַר
אַחֲרָיָהּ אֵין נִטְלֵת יָדִים אֶלָּא סֻמוֹךְ
לְסֻעֻדָּה. מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס וְאַחֲרָיָהּ
נוֹטְלִין לְיָדֵים.

משנה ד⁹

בֵּית שְׁמִי אוֹמְרִין:
מְכַבְּדִין אֶת הַבֵּית, וְאַחֲרָיָהּ נוֹטְלִים לְיָדֵים.
וּבֵית הָלֵל אוֹמְרִין:
נוֹטְלִים לְיָדֵים, וְאַחֲרָיָהּ מְכַבְּדִין אֶת הַבֵּית.
כח בֵּית שְׁמִי אוֹמְרִין מְכַבְּדִין אֶת הַבֵּית, מִפְּנֵי
¹⁰אוֹבֵדֵן¹¹ שֶׁל אוֹכְלִים, וְאַחֲרָיָהּ נוֹטְלִין
לְיָדֵים,¹² **ז' בֵּית הָלֵל אוֹמְרִין אִם הִיא שְׁמֵשׁ**
תִּלְמִיד הַכֹּס מִלְקֻט פְּרוּרִין שֵׁישׁ בֵּהֶן
כְּזִית.¹³ וְנוֹטְלִין לְיָדֵים וְאַחֲרָיָהּ מְכַבְּדִין
אֶת הַבֵּית.

¹ (פ"ו בכ"ע)
² **ז' בֵּית הָלֵל** | א בֵּית הָלֵל.
³ **אֵינָה תְּדִירָה** | ד אֵינוֹ תְּדִיר וְשִׁיבָא תְּדִיר
תְּדִיר קוֹדֶם.

⁴ **הַכּוֹס** | ד הַכּוֹס שֶׁאֵין אֶתָּה אוֹמֵר מוֹזְגִין תְּחִלָּה אֶת
הַכּוֹס.
⁵ **שְׁבִאחֹרֵי** | א שְׁבִאחֹרֵי.
⁶ **הַיָּדִים** | ד יָדֵי אִידִים.
⁷ **בֵּית** | ד א בֵּית.
⁸ **לְיָדֵים** | ד לְיָדֵים שֶׁאֵין אֶתָּה אוֹמֵר נוֹטְלִין תְּחִלָּה
שְׁמָא יִטְמְאוּ מִשְׁקִין שֶׁל יָדִים מִחֻמַּת הַכּוֹס וַיַּחֲזִרוּ

⁹ **ד** | בְּדִפּוּסִים, סֹדֶר מִשְׁנֵי ג-ד הַפֶּה מִסְדֵּר
בְּשִׁלּוּשׁ כְּתָבִי הִיד וּבִירוּשָׁלַיִם. הַסֵּדֶר בְּתוֹסַפְתָּא
מִתָּאִים לְסֹדֶר הַדְּפּוּסִים.
¹⁰ **אוֹבֵדֵן** | ד אֲבֹדָה אִיבּוּד.
¹¹ **שֶׁל אוֹכְלִים** | ד א אוֹכְלִין.

¹² **בֵּית** | ד א בֵּית.
¹³ **וְנוֹטְלִין** | ד א נוֹטְלִין.

משנה ג

- ד בית שמי אומריין:¹
מקנח את ידיו² במפא³, ומניחה
על השלחן.
ובית הלל אומריין:
על הכסת.
כז בית שמאי או' מקנח ידיו במפה ומניחה על
השלחן, שמא ניטמאו משקין שבמפה מחמת הכסת
ויחזרו⁶ ויטבלו את ידיהם⁷. בית הלל או' ספק משקין
לידים טהור.⁸ דבר אחר אין נטילת ידיים⁹ לחולין.
אלא מקנח¹¹ ידיו במפה ומניחה על¹² הכסת, שמא
ניטמאו משקין שבמפה מחמת השלחן ויחזרו¹³
ויטמאו את האוכלים.

משנה ה

- בית שמי אומריין:
גר, ומזון, ובשמים, והבדלה.
ובית הלל אומריין:
גר, ובשמים, ומזון, והבדלה.
כט¹⁴ בית שמאי או' אוחז כוס יין¹⁶ בימינו ושמן ערב¹⁷ בשמאלו, מברך על¹⁸ היין ואחר כך מברך
על השמן. ובית הלל או' אוחז¹⁹ שמן ערב בימינו וכוס²¹ בשמאלו.
כט² מברך על השמן וטחו בראש השמש. אם היה שמש תלמי' חכם²² טחו בכותל, לפי שאין שבח
תלמיד חכם שיצא מבוסס.
לו אמ' ר' יהודה לא נחלקו בית שמיי ובית הלל על ברכת המזון²³ שהיא בתחלה ועל הבדלה
²⁴ שהיא בסוף, על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים, שביט שמיי אומר מאור ואחר כך
בשמים, ובית הלל או' בשמים ואחר כך מאור.
ל² הנכנס לתוך ביתו במוצאי שבת, מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים, ואו' הבדלה. ואם
אין לו אלא כוס אחד מניחו²⁶ לאחר המזון²⁷ ומשלשלו כולן אחריו.
ל³ או' הבדלה במוצאי שבת, ובמוצאי יום טוב, ובמוצאי יום הכפורים, ובמוצאי שבת ליום טוב,
ובמוצאי יום טוב לחולו של מועד.
ל⁴ הרגיל או' הבדלות הרבה, ושאינו רגיל אומ' או אחת או שתים.

¹⁴ בית | ד הביאו לפניו שמן ויין בית.
¹⁵ אוחז | ד א חסר.
¹⁶ בימינו | ד בשמאלו א מימינו.
¹⁷ בשמאלו | ד בימינו א משמאלו.
¹⁸ היין... השמן | ד השמן... היין.
¹⁹ אוחז | א חסר.
²⁰ שמן ערב | ד חסר.
²¹ יין | ד שמן.
²² טחו | א טהו.
²³ שהיא בתחלה | ד שבתחלה א שבתחילה.
²⁴ שהיא בסוף | ד א שבסוף.
²⁵ לתוך ביתו | ד א לביתו.
²⁶ לאחר | ד א אחר.
²⁷ ומשלשלו | ד א ומשלשלו.
²⁸ או אחת | ד א אחת.

¹ אומריין | כך גם פר' קמ'. הסופר השמיט מילה
זו כפי שעושה לעיתים
² ידיו | כך גם בקמ' בפר': "ידיו".
³ במפא | פר' קמ' "במפה".
⁴ ידו | א ידיו.
⁵ השלחן | ד השלחן שאם אתה אומר על הכסת.
⁶ ויטבלו | ד א ויטמאו.
⁷ הידים | א ידיו.
⁸ דבר אחר | א ר' אומ'.
⁹ ידים | ד חסר.
¹⁰ לחולין | ד לחולין מן התורה.
¹¹ ידיו | ד ידו.
¹² הכסת | ד הכסת שאם אתה אומר על השלחן.
¹³ ניטמאו | ד יטמא א נטמאו.

5 לבית המדרש בית שמיי או' אחד מברך לכולן. ובית הלל או' כל אחד ואחד מברך לעצמו.

ו בית שמיי אומרין:
"שברא מאור האש".
ובית הלל אומרין:
"בורא מאורי האש".

משנה ו

ז אין מברכין

לא על הנר ולא על הבשמים שלגוים¹;
ולא על הנר ולא על הבשמים שלמתיים;
ולא על הנר ולא על הבשמים שלפני עבודה זרה.
אין² מברכין על הנר עד שיאותו לאורו.

לא היה לו נר טמון³ בתוך חיקו, או בתוך הפנס,⁴ רואה את השלהבת⁵ ואין משתמש⁶ לאורה,
משתמש לאורה ואין רואה את השלהבת, אין⁸ מברך⁷ עד שיהיה רואה את השלהבת ומשתמש
לאורה. עשית אע"פ שלא¹⁰ כבתה¹¹ מברך עליה.

לא נר של גוים אין מברכין¹² עליו. ישראל שהדליק¹³ מגוי, וגוי שהדליק מישראל,¹⁴ מברך עליו.

לא מאימתי מברך¹⁵ עליו, משתחשך.¹⁶ לא ברך משתחשך,¹⁷ מברך כל הלילה. לא ברך כל הלילה
¹⁸אין¹⁹ מברך מעתה.

לא האש והכלאים אינן מששת ימי בראשית, אבל חשובין מששת ימי בראשית. ר' יוסה או' אש
²⁰גהנם נבראת ביום²¹ השני²² ואינה כבה עולמית, שנ'²³ ויצאו וראו בפגרי האנשי' וגו'.

לב האש והבשמים של מרחץ²⁴ אין מברכין עליהן.

לב היה עומד בחנות של²⁵ בשמים כל היום אינו מברך אלא אחת. היה נכנס ויוצא, נכנס ויוצא,
מברך על כל אחת ואחת.

1 שלגוים | הצנזור הוסיף כאן הערת צנזורה: ע"ז
(עובד עבודה זרה)

2 אין | כך גם פר' קמ'. סופר: "ואין".

3 בתוך חיקו | ד א בחיקו.

4 רואה | ד או שראה.

5 ואין משתמש | ד ולא נשתמש.

6 לאורה משתמש | א לאורה מברך עליה משתמש.

7 משתמש לאורה ואין... השלהבת | ד חסר.

8 מברך | א מברכין.

9 עד שיהיה | ד א עליה עד שיהא.

10 כבתה | ד א כבת.

11 מברך | א מברכין.

12 עליו | ד א עליה.

13 מגוי | א מן הגוי.

14 מברך | א מברכין.

15 עליו | ד א חסר.

16 לא... משתחשך | א חסר.

17 מברך | ד יברך.

18 אין | ד א לא.

19 מברך | א יברך.

20 גהנם נבראת | ד א גיהנם שנבראת.

21 השני | ד שני א שיני.

22 ואינה וכו' | ד א אינה כבת לעולם.

23 ויצאו... וגו' | ד ואשם לא תכבה.

24 אין מברכין | ד א אינו מברך.

25 בשמים | א בשם.

משנה ז

ח מי שְׁאָכַל וְשָׁכַח וְלֹא בִרְךָ,
בֵּית שְׁמִי אוֹמְרִין:
יִחָזֵר לְמִקְוָמוֹ וְיִבְרֹךְ.
וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִין:
יִבְרֹךְ בְּמָקוֹם שֶׁנִּזְכָּר.
עַד אֲמַתִּי הוּא מְבָרֵךְ?
עַד כְּדֵי שִׁיתְאַכֵּל¹ הַמְזוּן בְּמַעְיוֹ².

משנה ח

ט בָּא לְהֵן יַיִן לְאַחַר הַמְזוּן,
וְאֵין שָׁם אֶלָּא אוֹתוֹ הַכּוֹס,
בֵּית שְׁמִי אוֹמְרִין³:
מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחֵר כֵּךְ מְבָרֵךְ עַל הַמְזוּן.
וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִין:
מְבָרֵךְ עַל הַמְזוּן, וְאַחֵר כֵּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן.

עונין אמן אחר ישראל⁴ המברך
ואין עונין אמן אחר כותי המברך
עד שישמע את כל הברכה.

ג:כו

ט עונין אמן אחר ישראל המברך,
ואין עונין אמן אחר הכותי המברך,
עד שישמע את כל הברכה.

גוי המברך⁵ בשם עונין אחריו אמן,⁶ את
השם אין עונין אחריו אמן,
עד שישמע את כל הברכה.

ה:כא

מסכת ברכות פֶּרֶק תְּשִׁיעִי [ת' פ"ו]

משנה א

הַרּוּאָה מְקוֹם שֶׁנֶּעֱשׂוּ בוֹ⁸ נְסִים לְיִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר:
"בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נְסִים לְאַבוֹתֵינוּ בְּמָקוֹם הַזֶּה".

⁵ בשם | א את השם (וכנראה שהסופר מחק את שתי התיבות ע"י נקודות למעלה).

⁶ את השם | ד א כותי המברך בשם.

⁷ את | א חסר.

⁸ בו | כך גם פר' קמ'. מילה זו חסרה בנוסח הסופר.

¹ שִׁיתְאַכֵּל | כך גם פר' קמ'.

² בְּמַעְיוֹ | כך גם פר' קמ'. סופר: "שבמעיו".

³ אוֹמְרִין | כך גם פר' קמ'. הסופר השמיט מילה

זו כפי שעושה לעיתים

⁴ המברך | א מברך (ב"פ).

מָקוֹם שֶׁנַּעֲקְרָה מִמֶּנּוּ¹ עֲבֹדָה זָרָה, אוֹמֵר:
"בְּרוּךְ שֶׁעָקַר עֲבֹדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ".

[א' לעיל משנה ריש פ"ז]

ב הַרְוָא² אֵת ע"ז, או' בְּרוּךְ אֲרָךְ אִפִּים. מָקוֹם³ שֶׁנַּעֲקְרָה מִמֶּנּוּ ע"ז או' בְּרוּךְ שֶׁעָקַר ע"ז מֵאַרְצֵנוּ. יְהי רִצּוֹן מִלִּפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּיעָקַר ע"ז⁵ מִכָּל מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל וְתֵשִׁיב לָב⁷ עֲבֹדֵיךְ לַעֲבֹד.

ב הַרְוָא⁸ אֵת אַכְלוּסִין, אוֹמ' בְּרוּךְ חֲכָם הַרְזִים,⁹ לְפִי שֶׁאֵין פְּרָצוּפוֹתֵיהֶן¹⁰ דּוֹמִין זֶה לָזֶה וְאֵין דַּעְתָּן דּוֹמוֹת זֶה לָזֶה. בֵּן זֹמָא¹¹ כִּשְׂרָאָה אוֹכְלוּסִין בְּהַר הַבֵּית, אָמַר¹² בְּרוּךְ¹³ יְמֵי שְׂבָרָא¹⁴ אֵת¹⁵ אֱלוֹ לִשְׁמִשְׁנִי. כִּמְהָ יֵגַע אָדָם הָרָאשׁוֹן וְלֹא טַעַם לוֹגְמָה אַחַת עַד שֶׁזָּרַע וְחָרַשׁ וְקָצַר וְעִימַר וְדַשׁ וְזָרָה וְבָרַר וְטָחַן וְהִרְקִיד וְלֹשׁ וְאָפָה וְאַחֲרָךְ כָּךְ אָכַל, וְאֵין עוֹמֵד¹⁷ בְּשַׁחְרִית¹⁸ וּמוֹצָא אֵין אֵת כָּל יְמֵי אֵילּוֹ לִפְנֵי. כִּמְהָ יֵגַע אָדָם הָרָאשׁוֹן וְלֹא לִבָּשׁ חֲלוּקָה עַד שֶׁגָּזַז וְלִבֵּן וְנִפְסַע וְצָבַע וְטוּוּה²⁰ וְוָאֲרַג וְאַחֲרָךְ כָּךְ לִבַּשׁ, וְאֵין עוֹמֵד²¹ בְּשַׁחְרִית וּמוֹצָא אֵת כָּל יְמֵי אֵילּוֹ לִפְנֵי. כִּמְהָ אוֹמְנִיּוֹת שׁוֹקְדוֹת וּמִשְׁכִּימוֹת, וְאֵין עוֹמֵד²³ בְּשַׁחְרִית²⁴ וּמוֹצָא כָּל יְמֵי אֵילּוֹ לִפְנֵי. וְכֵן הִיָּה בֵּן זֹמָא או' אֲרַחֵךְ טוֹב מֵהוּא או', זָכוֹר בַּעַל הַבֵּית לְטוֹב. כִּמְהָ מִיָּנִי יֵינּוֹת הַבֵּית לִפְנֵינוּ, כִּמְהָ מִיָּנִי חֲתִיכוֹת הַבֵּית לִפְנֵינוּ, כִּמְהָ מִיָּנִי גְלוּסְקָאוֹת הַבֵּית לִפְנֵינוּ,²⁸ כָּל שֶׁעָשָׂה לֹא עָשָׂה אֱלֹא²⁹ בְּשִׁבְלִי. אֲבָל³⁰ אֲרַחֵךְ רַע מֵהוּא או', וְכִי מָה אֲכַלְתִּי לוֹ, פֶּת אַחַת³¹ אֲכַלְתִּי לוֹ, כּוֹס³² אַחַת שֶׁתִּיתִי לוֹ, כָּל מָה שֶׁעָשָׂה³³ עָשָׂה לְצוּרָךְ אֲשֶׁתּוֹ וּבְנֵי, וְאוֹר'³⁴ זָכוֹר כִּי תִשְׁגִּיא³⁵ פָּעִלּוֹ וְגו'.

ג הַרְוָא אֵת הַכּוּשִׁי³⁶ וְאוֹת הַבּוּרִיק וְאוֹת הַגִּיחּוֹר וְאוֹת הַלּוֹקִין וְאוֹת הַכִּיפִיחַ וְאוֹת הַהֲנֵס³⁸ וְאוֹת הַחֲרָשׁ וְאוֹת הַשּׁוֹטָה וְאוֹת הַשְּׁכוֹר, או' בְּרוּךְ מִשְׁנֵה הַבְּרִיּוֹת. אֵת הַקִּטֵּעַ וְאוֹת הַחִיגָר וְאוֹת הַסּוּמָא⁴⁰ וְאוֹת מוֹכִי⁴¹ שַׁחִין, או' בְּרוּךְ דִּין הָאֲמֵת.

¹ מִמֶּנּוּ | כֵּךְ גַּם פֶּר' קִמ'. סוֹפֵר בַּטַּעוֹת: "מִמֶּנּוּ".

² אֵת | ד א חֲסֵר.

³ שֶׁנַּעֲקְרָה | א שֶׁעָקַר.

⁴ או' | א חֲסֵר.

⁵ מִכָּל | ד בְּכָל א מֵאַרְצֵנוּ וּמִכָּל.

⁶ וְתֵשִׁיב | א וְתִשְׁבִּים.

⁷ עֲבֹדֵיךְ לַעֲבֹד | ד א עֲבֹדִיָּה לַעֲבֹדֵיךְ. ד וּבְחֻצָּה

לֵארוֹץ אֵין צָרִיךְ לֹמֵר כֵּן מִפְּנֵי שְׂרֻבָּה גּוֹיִם. רַבִּי

שִׁמְעוֹן אָף בְּחֻצָּה לֵארוֹץ צָרִיךְ לֹמֵר כֵּן מִפְּנֵי

שֶׁתִּיִּדִין לְהַתְּגִיר שֶׁנֶּאֱמַר אִזְ אַהֲפֹךְ וְגוֹמֵר:

⁸ אֵת | ד א חֲסֵר.

⁹ לִפִּי | ד א חֲסֵר.

¹⁰ דּוֹמִין | ד דּוֹמוֹת.

¹¹ כִּשְׂרָאָה | ד א רָאָה.

¹² בְּרוּךְ | ד בְּרוּךְ חֲכָם הַרְזִים וְבָרוּךְ.

¹³ מִי | ד א חֲסֵר.

¹⁴ אֵת | ד כָּל א אֵת כָּל.

¹⁵ אֱלוֹ | א אֱלֹהִים.

¹⁶ לִשְׁמִשְׁנִי | ד לִשְׁמִשְׁנִי א לִשְׁמִשְׁנִי.

¹⁷ בְּשַׁחְרִית | ד א שַׁחְרִית.

¹⁸ וּמוֹצָא | א מוֹצָא.

¹⁹ אֵילּוֹ | ד אֱלוֹ אֱלֹהִים.

²⁰ וְוָאֲרַג | א וְוָאֲרַג וְתִפְרָה.

²¹ בְּשַׁחְרִית | ד א שַׁחְרִית.

²² אֵילּוֹ | ד אֱלוֹ אֱלֹהִים.

²³ בְּשַׁחְרִית | ד א שַׁחְרִית.

²⁴ וּמוֹצָא כָּל | א וּמוֹצָא אֵין אֵת כָּל.

²⁵ אֵילּוֹ | ד אֱלוֹ אֱלֹהִים.

²⁶ אֲרַחֵךְ... או' | א חֲסֵר. ד אֲרַחֵךְ... מָה הוּא אוֹמֵר.

²⁷ גְלוּסְקָאוֹת | ד חֲשׁוּבוֹת א קְלוּסְקָאוֹת.

²⁸ כָּל | ד א כָּל מָה.

²⁹ בְּשִׁבְלִי | א בְּשִׁבְלִי.

³⁰ אֲרַחֵךְ | ד א אֲרַחֵךְ.

³¹ אֲכַלְתִּי | ד אֲכַלְתִּי וְלֹא חֲתִיכָה אַחַת אֲכַלְתִּי.

³² אַחַת | ד א אַחַת.

³³ עָשָׂה לְצוּרָךְ | ד א לֹא עָשָׂה אֱלֹא בְּשִׁבְלִי.

³⁴ וְאוֹר' | ד עַל אֲרַחֵךְ טוֹב מֵהוּ אוֹמֵר א וְכֵן הוּא אוֹמֵר.

³⁵ פָּעִלּוֹ וְגו' | ד א פָּעִלּוֹ אֲשֶׁר שָׂרָרָה אֲנָשִׁים.

³⁶ וְאוֹת הַבּוּרִיק | ד א חֲסֵר.

³⁷ הַלּוֹקִין | ד א הַלּוֹקִין.

³⁸ הַהֲנֵס | א הַהֲנֵס ד הַהֲנֵס הַדְּרִנְקִים.

³⁹ (וְאוֹת... הַשְּׁכוֹר) | הַמּוֹקֵף חֲסֵר ב ד א.

⁴⁰ וְאוֹת מוֹכִי | ד וְאוֹת מוֹכִי א וְאוֹת מוֹכִי.

⁴¹ שַׁחִין | ד שַׁחִין וְאוֹת פְּתוּיִי רֹאשׁ וְאוֹת הַבְּרִקָּנִין.

- ד** והרואה בני אדם נאין ואילנות² נאאות, או' ברוך³ מי שככה לו בריות נאות.
- ה** הרואה⁴ את⁵ הקשת בענן, או' ברוך נאמן בבריתו זוכר הברית.
- ו** היה מהלך⁶ בדרך⁷ בין הקברות, או' ברוך יודע⁸ מספרכם הוא עתיד⁹ לדון, ויהוא עתיד להקימכם¹¹ בדין. ברוך נאמן בדברו מחיה המתים.

משנה ב

- ב** על הזיקים, ועל הזועות¹², ועל הכרקים, ועל הרעמים, ועל הרוחות, הוא אומר:
"ברוך שִׁכְחוּ מֵלֵא עוֹלָם"¹³.
- ב** על¹⁴ הקרים, ועל הגזעות, ועל הימים, ועל הנקרות, ועל המדברות, הוא אומר:
"ברוך עוֹשֶׂה בְּרָאשִׁית"¹⁵.
- ו** הרואה את החמה ואת הלבנה ואת הכוכבים ואת המזלות, או' ברוך עושה בראשית. ר' יודה או' המברך על החמה הרי¹⁶ זו דרך אחרת.
- ב** רבי יהודה אומר:
הרואה את הים הגדול אומר:
"ברוך שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל",
בזמן שהוא רואה¹⁷ לפרקים.
- ו** וכן היה ר' יודה או' הרואה את הים¹⁸ תדיר ונשתנה בו דבר צריך לברך.
- ב** על הגשמים, ועל בשורות טובות הוא אומר:
"ברוך הטוב והמטיב";
ועל שמועות הרעות הוא אומר:
"ברוך דֵּין הָאֱמֶת".
[תוספתא ז' להלן משנה ט:ה]

¹² הזועות | כך גם פר' קמ', וכן מנוקד בפר'.

סופר: "הזיעות".

¹³ עולם | כך גם פר' קמ'. סופר: "מלא את העולם".

¹⁴ על | כך גם פר' קמ'. סופר: "ועל".

¹⁵ בראשית | כך גם נוסח פר' קמ'.

¹⁶ זו | א זה.

¹⁷ רואהו | כך גם פר' קמ'. מילה זו חסרה בנוסח

הסופר. נראה שנוסח הסופר מעולה משאר

הנוסחים: "בזמן שהוא לפרקים", כלומר: בזמן

שהדבר קורה לפרקים.

¹⁸ תדיר | א תמיד.

¹ הרואה | ד א ראה.

² נאות | ד נאין א נאים.

³ מי שככה לו | ד שברא א שככה לו בעולמו.

⁴ את | א חסר.

⁵ הקשת | א קשת.

⁶ בדרך | ד א חסר.

⁷ בין | ד א בבית.

⁸ מספרכם | א מספר כולכם ד מספר כלכם הוא יודע.

⁹ לדון | ד לדין א לדון אתכם.

¹⁰ והוא | ד א הוא.

¹¹ בדין | ד א חסר.

משנה ג

בְּנֵה בֵּית חֶדֶשׁ,
וְקִנֵּה כָּלִים חֲדָשִׁים, אוֹמֵר:
"כְּרוּךְ שֶׁהִגִּיעֵנוּ¹ לְזִמְנָה הַזֶּה".
מְבָרֵךְ עַל הָרְעָה מֵעֵין² עַל הַטּוֹבָה³,
וְעַל⁴ הַטּוֹבָה מֵעֵין עַל הָרְעָה.

ד 0 הצועק לשעבר,
הרי זו תפלת שוא.

ד כיצד?
היתה אשתו מעברת, ואמר:⁵
"יהי רצון שתלד אשתי זכר",
הרי זו תפלת שוא.
היה בא בדרך,
ושמע קול צנחות בעיר, ואמר:⁶
"יהי רצון שלא יהוא אלו בתוך⁷ ביתי",
הרי זו תפלת שוא.

ז יש דברים שהן תפילות תיפלה. כיצד כונס מאה כורין, ⁹אמ' יהי רצון שיהיו ¹⁰מאתים. ¹¹כנס
מאה חביות ¹²אמ' יהי רצון שיהיו מאתים הרי זו תפילת שוא. אבל מתפלל הוא ¹³שתכניס בהן
ברכה ¹⁴ואל תכניס בהן מאירה.

ח ר' דוסתאי בי ר' ינאי אמ' משם ר' מאיר הרי הוא או' ביצחק וברכתין והרבתי את זרעך
¹⁵בעבור אברהם עבדי, דרש יצחק ואמ' הואיל ואין ¹⁶הברכה שורה אלא ¹⁷על מעשה ¹⁸ידי,
¹⁹עיימר זרע, שנ' ויזרע יצחק בארץ ²⁰ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים, מאה ²¹מנין. מאה
שערים, ²²מאה דגנים. ²³מאה שערים ששערום מאה פעמים, ²⁴נמצא על אחד מאה במה
ששיערו.

¹³ שתכניס | ד שתכנס א שתיכנס.

¹⁴ ואל תכניס | ד ולא שתכנס א ולא תיכנס.

¹⁵ בעבור... עבדי | ד א חסר.

¹⁶ הברכה | ד א ברכה.

¹⁷ על מעשה | ד א במעשה.

¹⁸ ידי | ד ידיו א ידים.

¹⁹ עיימר | ד א עמד.

²⁰ ההיא | פ ההוא (ב"פ) ד ההי'.

²¹ מנין | ד מניין א מינין.

²² מאה דגנים... שערים | א חסר.

²³ מאה שערים | ד ומאה דגנים.

²⁴ נמצא | ד ונמצא. א חסר.

¹ שהגיענו | כך גם פר' קמ'. סופר: "שהגיעני".

² מעין | כך גם פר' קמ'. סופר: "ומעין".

³ הטובה | כך גם פר' קמ'. סופר בטעות(?): "הטבה".

⁴ ועל | כך גם פר' קמ'. סופר: "על".

⁵ ואמר | כך גם בפר'. סופר וקמ': "ואומר".

⁶ ואמר | כך גם בפר'. סופר וקמ': "ואומר".

⁷ בתוך | כך גם נוסח פר' קמ'. ("אלו", כלומר:

הצנחות) בדפוסים: "בני".

⁸ תפילת תיפלה | ד תפלות שוא א תפילה של תיפלה.

⁹ אמ' | ד ואומר א ואומ'.

¹⁰ מאתים | א סאתים.

¹¹ כנס | ד א וכנס.

¹² אמ' | ד ואומר א ואומ'.

[ברכות המצווה א]

ט העושה כל המצות 'מברך עליהן. העושה סוכה לעצמו או' ברוך שהגיענו לזמן הזה. נכנס לישב בה, או' ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה. משברך עליה יום 'ראשון שוב ³אינו צריך לברך.

י העושה לולב לעצמו, או' ברוך ⁴שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. ⁵כשהוא נוטלו, או' ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב. וצריך לברך עליו כל שבעה. העושה ציצית לעצמו, או' ברוך ⁶שהחיינו. כשהוא 'מתעטף, או' ברוך אשר קדש' במצ' וצו' להתעטף בציצית. ⁸וצריך לברך עליהן בכל יום. העושה תפלין לעצמו, אומ' ברוך ⁹שהחיינו. ¹⁰כשהוא ¹¹מניח, ברוך אשר קד' במצ' וצו' להניח תפלין. מאימתי מניח, ¹²בשחרית. לא הניח ¹³בשחרית מניחן כל היום ¹⁴כולו.

יא השוחט צריך ברכה לעצמו. או' ¹⁵ברוך על השחיטה. המכסה את הדם צריך ברכה לעצמו. ¹⁶אומ' ברוך על כיסוי הדם ¹⁷בעפר.

יב המוהל צריך ברכה לעצמו. ¹⁸או' ברוך על המילה. אבי הבן צריך ברכה לעצמו. ¹⁹או' ²⁰ברוך א' להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. ²¹העומדין ²²מה הן אומ', כשם שהכניסתו לברית ²³כן ²⁴תכניסו לתורה ולחופה ²⁵ולמעשים טובים.

יג המברך ²⁶מהו או', אשר קדש ידיד מבטן ²⁷וחק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קודש על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות שארנו ²⁸משחת. ברוך כורת הברית ²⁹.

²² מה הן | ד א חסר.

²³ כן | א כך.

²⁴ תכניסו | א תכניסוהו.

²⁵ ולמעשים טובים | ד למעשים טובים. א חסר.

²⁶ מהו | ד א חסר.

²⁷ וחק | ד וחק א חוק.

²⁸ משחת | א חסר.

+ ד א למען בריתו אשר שם בבשרינו.

²⁹ הברית | ד הברי' המל גרים אומר במצותיו וצונו

למול את הגרים. להטיף מהן דם ברית. שאילמלא דם

ברית לא נתקיים שמים וארץ, שנאמר אם לא בריתי

יוםם ולילה וגומר, ברוך כורת הברית. המל את

העבדים אומר ברוך על המילה המברך אומ' ברוך

אשר קדשנו במצותיו וצונו למול את העבדים ולהטיף

מהן דם ברית וכו'. >תוסכ"פ: ונראה שד הוסיפו

ע"פ הבבלי שבת קל"ז ב'. אבל ספק הוא אם העניין

לא נוסף גם בבבלי ע"פ הגאונים, עיין באוה"ג עמ'

138 ובהערות שם, ועיין בדק"ס שם עמ' 320. ועיין

בריי"ף ובבעה"מ שם ספי"ט.<

¹ מברך עליהן | ד א צריך לברך.

² ראשון | א הראשון.

³ אינו צריך לברך | ד לא יברך.

⁴ שהחיינו וקיימנו והגיענו | ד א שהגיענו.

⁵ כשהוא | ד וכשהוא. א חסר.

⁶ שהחיינו | ד א שהגיענו א לזמן הזה.

⁷ מתעטף | א מתעטף בה.

⁸ וצריך... יום | ד א חסר.

⁹ שהחיינו | ד א שהגיענו א לזמן הזה.

¹⁰ כשהוא | ד וכשהו' א וכשהוא.

¹¹ מניחן | ד מניחן אומר א מניחן או'.

¹² בשחרית | א שחרית. וכן בסמוך.

¹³ בשחרית | א שחרית.

¹⁴ כולו | ד א חסר.

¹⁵ ברוך על | א ב' אשר קידש' במצ' וצ' על.

¹⁶ אומ' ברוך | ד א חסר.

¹⁷ בעפר | ד א חסר.

¹⁸ או' ברוך | ד חסר. א ברוך אשר קיד' במצ' וצ'.

¹⁹ או' | ד א חסר.

²⁰ ברוך א' | ד א ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו.

²¹ העומדין | ד והעומדין א והעומדים.

יד היה 'הולך להפריש² תרומה ומעשרות, 'או' ברוך שהגיענו לזמן הזה. כשהוא מפריש, 'או' ברוך אש' קד' במצ' וצו' להפריש תרומה ומעשרות. מאימתי מברך עליהן⁴ בשעה שמפרישן.

טו עשרה שהיו עושין עשר מצות, כל אחד ואחד מברך לעצמו. היו⁵ עושין כולן מצוה אחת, אחד מברך לכולן. יחיד⁶ שהיה עושה עשר מצות, מברך על כל אחת ואחת. היה עושה מצוה אחת כל היום, אין מברך⁷ אלא אחת. היה⁸ מפסיק ועושה, מפסיק ועושה, מברך על⁹ כול אחת ואחת.

[ברכות המצווה ב]

כב ¹⁰היה מקריב מנחות בירושלם, 'או' ברוך¹² שהגיענו לזמן הזה. ¹³כשהוא מקריב 'או' בר' אש' קד' במצו' וצו' להקריב מנחות. ¹⁴כשהוא אוכל 'או' המוציא לחם מן הארץ. היה מקריב זבחים בירושלם, אומ' 'ברו' שהגיע' לזמן הזה. ¹⁵כשהוא מקריב 'או' ברוך אשר קדש' במ' וצו' להקריב זבחים. ¹⁶וכשהוא אוכל 'או' בר' אשר קד' במצ' וצונו לאכול¹⁷ זבחים.

(משנה ד)

הנכנס לדרך מתפלל שתיים, אחת בכניסתו ואחת¹⁸ ביציאתו. כן עזי אומר:

ארבע, שתיים בכניסתו ושתיים ביציאתו. ונותן הודיה לשעבר, וצוץ לעתיד לבא.

טז הנכנס לדרך, מתפלל שתיים, אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. ¹⁹ר' שמעון או' ארבע, שתיים בכניסתו ושתיים ביציאתו. בכניסתו מהו²⁰ [אומר], יהי רצון מלפניך ה' ²¹אלהי²² שאכנס לשלום. נכנס לשלום, או' מודה אני לפניך ²⁴ה' אלהי שהכנסתני לשלום, ²⁵כן יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוציאני²⁶ לשלום. יצא לשלום, או' מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני לשלום, ²⁷כן²⁸ יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתגיעני²⁹ למקומי לשלום.

¹⁷ זבחים | א הזבח הזה.

¹⁸ ואחת | כך גם פר' קמ'. סופר בטעות: "ואחד".

¹⁹ ר' שמעון או' | ד א בן עזאי אומר.

²⁰ [אומר] | השלמתי ע"פ ד. א מה הוא אומ'.

²¹ אלהי | א אלהינו.

²² שאכנס לשלום | ד שאכנס בשלום א שתכניסני

לדרך זה לשלום.

²³ לשלום | ד בשלום. (כן בכל ההלכה)

²⁴ ה' אלהי | א חסר.

²⁵ כן | א חסר.

²⁶ לשלום | א מכרך זה לשלום.

²⁷ כן | ד א כך.

²⁸ יהי... שתגיעני | א תוליכני לשלום ותסמכני

לשלום עד שאגיע.

²⁹ למקומי | כ"ה ד. א. ב למקומי.

¹ הולך | ד א מהלך.

² תרומה | א תרומות.

³ או'... מפרישן | ד א חסר.

⁴ בשעה | ד א משעה.

⁵ עושין כולן | א כולם עושין.

⁶ שהיה עושה | א שעושה.

⁷ אלא | א אלא פעם.

⁸ מפסיק ועושה | א חסר.

⁹ כל | א כל פעם ופעם.

¹⁰ היה... הארץ | ד חסר.

¹¹ מנחות... זבחים | א זבחים... מנחות.

¹² שהגיענו | א שהחיינו והגיענו.

¹³ כשהוא... מנחות | א חסר.

¹⁴ כשהוא אוכל או' | א כשהם אוכלין או' ברוך.

¹⁵ כשהוא... זבחים | א חסר.

¹⁶ וכשהוא אוכל או' | ד כשהוא אוכלם אומר א

כשהן אוכלין אומ'.

הנכנס¹ למרחץ, ²מברך שתיים, אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בכניסתו³ מהו או', יהי רצון מלפניך ה' ⁴אלהי שתכניסני לשלום ותוציאני לשלום, ואל יארע בי דבר קלקלה. ואם ⁵חס ושלום ⁶אירע בי דבר קלקלה ⁷תהי מיתתי כפרה על כל עונותי, ותצילני מזו ומכיוצא בה לעתיד לבא. יצא ⁸בשלום, או' מודה אני ⁹לפניך שהוצאתני לשלום, כן יהי רצון מלפניך ¹⁰שתגיעני ¹¹לביתי לשלום.

משנה ה

ה

חֵיב¹² לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה,
כַּשֵּׁם¹³ שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה,
שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ו, ה)
”וְאַהֲבַתְּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ,
בְּכָל לֵבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ.”
”בְּכָל לֵבְךָ”, בְּשֵׁנֵי יִצְרִיךָ,
בִּיצֵר טוֹב וּבִיצֵר רָע;
”בְּכָל¹⁴ נַפְשְׁךָ”, אֶפְלוּ¹⁵ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ;
”בְּכָל מְאֹדְךָ”¹⁶, בְּכָל מְמוֹנְךָ.
דָּבָר אַחֵר:
”בְּכָל¹⁷ מְאֹדְךָ”,

בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לָךְ בְּכָל,
הַיּוֹי מוֹדֵה לּוֹ בְּכָל מְאֹד מְאֹד¹⁸.

ז

¹⁹ר' מאיר או', ²⁰הרי הוא או' ואהבת את ה' אליך בכל לבבך, בשני יצריך. ביצר טוב וביצר רע.
²¹ובכל נפשך, ²²וואפי' ²³הוא נוטל את נפשך. ²⁴וכן הוא או', כי עליך הורגנו כל היום.
דבר אחר בכל נפשך, ²⁵בכל נפש ונפש שברא בך, שני' תחי נפשי וגו', ואו' כל עצמותי
תאמרנה ה' מי כמוך. בן עזיי או' בכל נפשך, תן נפשך על ²⁷המצות.

¹⁵ אֶפְלוּ | כך גם פר' קמ'. הסופר שכח לכתוב את הוי"ו.
¹⁶ מְאֹדְךָ | פר' קמ'. "ובכל" כנוסח בתנ"ך.
¹⁷ בְּכָל | בקמ' כלפנינו. פר': "ובכל" כנוסח בתנ"ך.
¹⁸ מְאֹד | לגבי נוסח כל המשפט האחרון, כך גם פר' קמ'.
¹⁹ ר' | ד א היה ר'.
²⁰ הרי הוא או' | א חסר.
²¹ ובכל | ד א בכל.
²² ואפי' | ד אפלו א אפילו.
²³ הוא | ד א חסר.
²⁴ וכן... היום | א חסר.
²⁵ בכל נפש ונפש | א בנפש.
²⁶ וגו' | ד א ותהללך.
²⁷ המצות | ד א מצותיו.

¹ למרחץ | ד א לבית המרחץ.
² מברך | ד א מתפלל.
³ מהו | א חסר.
⁴ אלהי | א אלהינו.
⁵ חס ושלום | ד א חסר.
⁶ אירע | ד א יארע.
⁷ תהי | ד יהא א תהא.
⁸ בשלום | ד א לשלום.
⁹ לפניך | ד א לפניך ה' אלהי.
¹⁰ שתגיעני | ד שאגיע א שאבא.
¹¹ לביתי | א למקומי.
¹² חֵיב | כך גם פר' קמ'. בדפוסים נוסף: "אדם".
¹³ כַּשֵּׁם | כך גם פר' קמ'. מילה זו נשמטה לסופר.
¹⁴ בְּכָל | פר' קמ'. "ובכל" כנוסח בתנ"ך.

יח ר' יהודה או' שלש ברכות י'חייב אדם לברך בכל יום. ברוך שלא עשאני גוי, ברוך שלא עשאני
 בבור, ברוך שלא עשאני אשה. גוי, ³שנ' כל הגוים כאין נגדו ⁵כאפס ותהי נחשבו לו. ⁷בור,
 שאין בור ירא ⁹חטא. ¹⁰אשה, שאין ¹¹הנשים חייבות במצות. משלו משל למה הדבר דומה, למלך
 בשר ודם שאמ' לעבדו ¹²בשל לי תבשיל, ¹³והוא לא בישל תבשיל מימיו, ¹⁴לסוף מקדיח ¹⁵הוא
 את התבשיל, ומקניט את רבו. ¹⁶להפוך לו חלוק, ¹⁷והוא לא ¹⁸הפך חלוק מימיו, ¹⁹לסוף מלכלך
 את החלוק, ומקניט את רבו.

ו לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח,
 שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים.
 לא ²⁰יכנס לחר הבית במקלו ובמנעלו ²¹,
 ובאפנתו, ובאבק שעל רגלו ²²,
 ולא יעשנו כפנדריה ²³,
 ורקיקה מקל ²⁴נחמר ²⁵.

יט לא יכנס אדם להר הבית במעות ²⁶צרורין לו בסדינו ²⁷ובאבק שעל רגליו ובאפנתו ²⁸חגורה
 עליו מבחוץ, שנ' שמור רגלך ²⁹כאשר תלך אל בית ³⁰האלים. ר' ³¹יוסה בי ר' יהודה או' הרי הוא
 (ר') או' כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק, על אחת כמה וכמה ³²קולין וחמורין ³³יש
³⁴לדבר. ³⁵ורקיקה מקל וחומר. ומה מנעל שאין ³⁶בו דרך בזוי, אמרה תורה אל תכנס במנעל,
 קל וחומר לרקיק', שיש ³⁷בו דרך בזוי.

²³ כפנדריה | כך גם פר' קמ'. נוסח הסופר:
 כפנדריה (הסופר לא ניקד). זו מילה יוונית.
²⁴ מקל | כך גם פר' קמ'. נוסח הסופר: "מקול".
²⁵ נחמר | פר' קמ' נוסף: "מה אם נעילה שהיא
 משום כבוד - אסור ליכנס בה, רקיקה שהיא משום
 ביוזין - דין הוא!". נראה שנוסח הסופר מקורי יותר.
²⁶ צרורין | ד הצרור' א הצרורות.
²⁷ ובאבק | א ובאבקו.
²⁸ חגורה עליו | ד החגורה לו א חגורה לו.
²⁹ כאשר | א באשר.
³⁰ האלים | א האלהים וג' ד האלהים. ולא יעשה
 קפנדריא ורקיקה מקל וחומר שאין בו דרך ביוזין
 אמרה תורה כך על אחת כמה וכמ' וקל וחומר' שיש בו
 דרך בזיון.
³¹ יוסה בי ר' יהודה | ד יהודה בר יוסי.
³² קולין | ד א קליו.
³³ יש | ד א חסר.
³⁴ לדבר | ד א בדבר ד אם לפני מלך בשר ודם אין
 עושין כן לא כל שכן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה..
³⁵ ורקיקה ... בזוי | ד חסר.
³⁶ בו דרך בזוי | א בה מנהג בזיון.
³⁷ בו דרך בזוי | א בה מנהג בזיון.

¹ חייב | ד א צריך.
² בור... אשה | ד א אשה... בור.
³ גוי | א ברוך שלא עשאני גוי.
⁴ שנ' | ד א חסר.
⁵ כאפס... לו | ד א חסר.
⁶ כאפס ותהי | פ מאפס ותהו.
⁷ בור... אשה | ד א אשה... בור.
⁸ בור | א שלא עשאני בור.
⁹ חטא | ד חטא ולא עם הארץ חסיד.
¹⁰ אשה | א שלא עשאני אשה.
¹¹ הנשים חייבות | ד א אשה חייבת.
¹² בשל לי | ד א לבשל לו.
¹³ והוא | ד א הוא.
¹⁴ לסוף | ד א סוף.
¹⁵ הוא | ד א חסר.
¹⁶ להפוך | ד לחפות א לחפת.
¹⁷ והוא | א הוא.
¹⁸ הפך | ד חיפת א חפת.
¹⁹ לסוף מלכלך | ד א סוף שמלכלך.
²⁰ לא | כך גם פר' קמ', סופר: "ולא".
²¹ ובמנעלו | כך מנוקד גם בפר'.
²² רגלו | פר' קמ'. "רגליו".

ז כל חותם¹ הברכות שהיו במקדש היו:

"מן העולם".

משקלקלו המינים ואמרו:²

"אין עולם אלא אחד",

התקינו שיהוא אומרין:

"מן העולם ועד העולם".

[התקינו³] שיהא⁴ אדם שואל את שלום חברו בשם,

שנאמר: (רות ב, ד)

"והנה בעז בא מבית לחם,

ויאמר לקוצרים יי עמכם,

ויאמרו⁵ לו, יברכה יי".

ואומר: (שופטים ו, יב)

"יי עמך גבור החיל".

ואומר: (משלי כב, יב)

"אל תבזו כי זקנה אפך".

"צת לעשות לי הפרו תורתך". (תהלים קט, קכז)

רבי נתן אומר:

הפרו תורתך, צת לעשות ליי⁶.

חסלת מסכת ברכות.

כ הפותח ביו"ד ה"י וחותם ביו"ד ה"י⁸ [הרי זה חכם. ⁹ביו"ד ה"י וחותם באל"ף למ"ד הרי זה בור. ¹⁰באל"ף למ"ד וחותם ביו"ד ה"י] הרי זה ¹¹דרך בינוני. ¹²באל"ף למ"ד וחותם ¹³באל"ף למ"ד הרי זה דרך אחרת.

⁷ וחותם | א והחותם.

⁸ [הרי זה... ביו"ד ה"י] | חסר ב והשלמתי ע"פ א

והרוקח. ובכל הנוסחאות של התוספתא הבבא של

"בור" היא אחרי של "דרך בינוני", עיין בבה"א.

⁹ ביו"ד ה"י וחותם באלף למד | כ"ה ברוקח.

א ביוד הי וחותם באלף ולא בדלת

ד באלף למד וחותם באלף למד.

¹⁰ באל"ף למ"ד וחותם | כ"ה בד וברוקח. א באלף

ולא בדלת וחותם.

¹¹ דרך | ד א חסר.

¹² באל"ף למ"ד וחותם | ד ביוד בא' וחותם א

באלף ולא בדלת וחותם.

¹³ באל"ף למ"ד הרי זה | ד באלף למיד הרי זו א

באלף ולא בדלת הרי זה.

¹ חותם | לגבי כל משפט זה, כך גם פר' קמ'.

כלומר: חתימות הברכה היו בנוסח "מן העולם".

דפוסים: "כל חותמי ברכות שהיו במקדש היו אומרים"

² ואמרו | כך גם בקמ'. נוסח הסופר ופר':

"אמרו", (לפי נוסח הסופר ופר' צריך לפסק כך:

משקלקלו המינים - אמרו המינים ש"אין עולם אלא

אחד", ולכן, "התקינו" וכו')

³ התקינו | וכן נוסח הסופר ופר', וכן עדיף, מפני

שאין קשר בין התקנה הקודמת לבין תקנה זו. נקדן

וקמ' "התקינו".

⁴ שיהא | כך גם פר' קמ'. סופר בטעות: "שיהוא".

⁵ ויאמרו | כך גם פר' קמ'. סופר בטעות: "ויאמר".

⁶ ליי | כל דברי רבי נתן, מופיעים גם פר' קמ',

אך חסרים בנוסח הסופר. כנראה שנוסח ה'סופר

מעולה בזה משאר הנוסחים.

כא כל יחותם ברכות² שהיו במקדש היו עד העולם. משקלקלו המינין³ ואמרו⁴ אין עולם אלא אחד, התקינו שיהיו או' מן העולם ועד העולם.⁵ מודיעים⁶ שהעולם הזה בפני העולם הבא כפרוצדור⁷ בפני⁸ טרקלין.

כב אין עונין אמן במקדש.¹⁰ ומניין שאין עונין אמן במקדש, שנ' קומו וברכו¹¹ את¹² ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם¹³ ויברכו¹⁴ את שם¹⁵ כבודך.¹⁶ ומניין על כל ברכה וברכה¹⁷ ועל כל תהלה ותהלה, ת"ל ומרומם על כל ברכה¹⁸ [ותהלה, על כל ברכה] וברכה¹⁹ ועל כל תהלה ותהלה.

כג בראשונה²⁰ כשהיתה תורה משתכחת²¹ מישראל, היו זקנים מבליעין אותה ביניהן, שנ' והנה בועז בא מבית לחם וגו', ואו' ה' עמך גבור החיל,²² ואו' אל תבזו כי זקנה אמן עת לעשות²³ [ל]ה'.

כד הלל הזקן או' בשעת²⁴ מכנסין פזר,²⁵ בשעת²⁶ מפזרין כנס, בשעה שאתה רואה שהתורה חביבה על²⁷ כל ישראל והכל שמחין בה,²⁸ את תהי מפזר בה, שנ' יש מפזר ונוסף עוד.²⁹ בשעה שאתה רואה שהתורה משתכחת מישראל, ואין הכל משגיחין עליה,³¹ את הוי מכנס בה, שנ' עת לעשות³² לה'. היה ר' מאיר או' אין לך אדם מישראל³³ שאין עושה מאה מצות בכל יום. קורא את שמע³⁴ ומברך לפניה ולאחריה, אוכל פתו ומברך לפניה ולאחריה,³⁵ ומתפלל שלשה פעמים של שמונה עשרה, ועושה שאר כל³⁶ מצות ומברך עליהן.

כה וכן היה ר' מאיר או' אין לך אדם מישראל שאין³⁷ מצות מקיפות אותו. תפלין בראשו,³⁸ תפלין בזרועו,³⁹ מזוזה בפתחו,⁴⁰ וארבע ציציות מקיפות אותו, ועליהן אמ' דוד שבע ביום הללתיך וגו'.⁴¹ נכנס למרחץ⁴² מילה בבשרו, שנ' למנצח על השמינית וגו', ואו' חונה מלאך ה' סביב ליראי ויחלצם.

²³ לה' | כ"ה ב.פ.
²⁴ מכנסין | א המכנסין.
²⁵ בשעת | ד בעת א ובשעת.
²⁶ מפזרין | א המפזרין.
²⁷ כל | ד א חסר.
²⁸ את תהי | ד הוי את א את הוי.
²⁹ בשעה | א ובשעה.
³⁰ משתכחת | ד שכוחה א שכיחה.
³¹ את הוי | ד הרי את.
³² לה' | ד לה' הפרו תורתך א לה' הפרו תורתך. ר' מאיר אומ' הפרו תורתך עת לעשות לה'.
³³ שאין | ד א שאינו.
³⁴ ומברך | ד א מברך.
³⁵ ומתפלל שלשה | ד א מתפלל שלש.
³⁶ מצות | א המצוות.
³⁷ מצות | א המצוות ד שבע מצות.
³⁸ תפלין | ד תפלין א ותפילין.
³⁹ מזוזה | א ומזוזה.
⁴⁰ וארבע | ד ארבע א וארבעה.
⁴¹ נכנס למרחץ | א וכיון שנכנס לבית המרחץ.
⁴² מילה | א וראה מילה.

¹ חותם | א חותמי.
² שהיו במקדש | ד א שבמקדש.
³ ואמרו | כ"ה ד א ב ואמרו.
⁴ אין עולם | א שאין העולם.
⁵ מודיעים | ד א ומודיעין.
⁶ שהעולם | א שאין העולם.
⁷ כפרוצדור | ד כפרוצדור א אלא כפרוצדור.
⁸ בפני | ד לפני א מפני.
⁹ טרקלין | ד החדר.
¹⁰ ומניין... במקדש | ד חסר.
¹¹ את | פ א חסר.
¹² ה' | א לה'.
¹³ ויברכו | א ואומ' ויברכו.
¹⁴ את | פ ד א חסר.
¹⁵ כבודך | ד כבודו ומרומם על כל ברכה ותהלה.
¹⁶ ומניין... ת"ל | א חסר.
¹⁷ ועל... ותהלה | ד חסר.
¹⁸ [ותהלה... ברכה] | השלמתי ע"פ ד א (א ותהלה).
¹⁹ ועל | א על.
²⁰ כשהיתה | ד א שהיתה.
²¹ מישראל | א בישר'.
²² ואו'... [ל]ה' | ד א חסר.

